

SVERKER LINDSTRÖM

Striden om samhällsidéerna

En rapport om de svenska
tanke medjorna

Sverker Lindström

är journalist och författare. Han har bland annat varit ombudsman på Journalistförbundet, chefredaktör för TCO-tidningen och skrivit böckerna *Gränslösa kläder* och *Det stora sveket: Den olympiska rörelsen i diktaturens tjänst*.

Sverker Lindström har tidigare skrivit rapporterna *Pengarna bakom samhällspolitiken – en granskning av finanserna bakom svenska tankesmedjor* (2018) och *Makten över samhällsidéerna – En granskning av svenska tankesmedjor* (2010). Nu följer han upp med en uppdaterad version.

Striden om samhällsidéerna En rapport om de svenska tankesmedjorna

© 2022 Sverker Lindström
Rapporten är utgiven av Arena Opinion i samarbete med LO i maj 2022

Grafisk form Charlotta Rahm

Innehåll

FÖRORD

Vilken roll spelar pengarna i politiken och för opinionsbildningen?	5
--	----------

INLEDNING

Ekonomiskt övertag i strid om samhällsidéerna när rika tankesmedjor driver politiken högerut	7
---	----------

Tankesmedjors verksamhet ska vara idéarbete och ge nya tankar	8
--	----------

Storföretagens aktioner i nya former	9
---	----------

Studieförbund som korporativ samlingsorganisation	10
--	-----------

Miljoner ska ge inflytande i politiska frågor	11
--	-----------

Sammanställning av svenska tankesmedjor 2022	13
---	-----------

Finansierade och/eller styrda av Svenskt Näringsliv	13
--	-----------

▷ Stiftelsen Fritt Näringsliv	13
-------------------------------------	----

▷ Timbro	15
----------------	----

▷ Frivärld/Free World Forum	17
-----------------------------------	----

▷ Näringslivets Medieinstitut	17
-------------------------------------	----

▷ Ratio – Näringslivets forskningsinstitut	17
--	----

▷ Stiftelsen Institutet för Näringslivsforskning, IFN	19
---	----

▷ Centrum för rättvisa – en insamlingsstiftelse	20
---	----

▷ ECIPE – European Centre for International Political Economy	21
---	----

▷ ECEPR, European Centre for Entrepreneurship and Policy Reform	21
---	----

▷ Environment and Public Health Institute	22
---	----

Beroende av finansiering från företagsintressen	23
--	-----------

▷ Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, SNS	23
--	----

▷ Entreprenörskapsforum	25
-------------------------------	----

▷ Tankesmedjan Leading Health Care	26
--	----

▷ Axess – Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelser	27
--	----

▷ Stiftelsen Den Nya Välfärden	28
--------------------------------------	----

Anknutna till liberala intressen.....	30
▷ Fores.....	30
▷ Bertil Ohlininstitutet.....	31
▷ Frihetsmedjan.....	31
Anknutna till kristna eller konservativa intressen	33
▷ Civitas – Kristdemokratiska idéinstitutet.....	33
▷ Claphaminstitutet, kristet forskningsinstitut och tankesmedja	33
▷ Ludwig von Mises-Institutet.....	34
▷ Tankesmedjan Oikos.....	35
Anknutna till progressiva eller fackliga intressen	36
▷ Arenagruppen och tankesmedjan Arena Idé.....	36
▷ Tankesmedjan Tiden.....	37
▷ Katalys.....	37
▷ Stiftelsen Cogito – den gröna tankesmedjan	38
▷ Futurion.....	39
Övriga tankesmedjor som är föreningar, ej politiskt anknutna.....	40
▷ Global Utmaning.....	40
▷ Tankesmedjan Balans	40
▷ Jämställdhetsakademin.....	41
▷ Tankesmedjan Ownershift.....	41
▷ Tankesmedjan SNOS	42
▷ Tankesmedjan Tryggare Sverige.....	42
▷ Infontology.....	42
▷ Institute for Security and Development Policy	43
▷ Tankesmedjan Ängen.....	43
Akademiska tankesmedjor på högskolor och universitet.....	44
▷ Humtank	44
▷ LU Futura	44
Källhänvisningar och noter	45

Vilken roll spelar pengarna i politiken och för opinionsbildningen?

Vart fjärde år är det val i Sverige. Då har alla möjlighet att göra sin röst hörd. Just i den stunden väger varje röst lika tungt. Det har gått över hundra år sedan Sverige fattade beslut om allmän och lika rösträtt för män och kvinnor i vårt land, efter flera decenniers kamp för demokrati. Så sent som 1918 var rösträtten graderad och till och med aktiebolag hade rösträtt i kommunerna. Nu antogs demokratins viktigaste princip.

I det verkliga livet och i samhällslivet har vi inte lika stor makt. Det kulturella och sociala kapitalet är en tung och underliggande maktstruktur. De ekonomiska tillgångarna är inte heller jämnt fördelade. Och spännvidden mellan rik och fattig har ökat de senaste decennierna. Vi har parallellt bevittnat en betydande maktförskjutning från politiker och det offentliga till företag och marknader.

Tankesmedjor eller think tanks har från 1970-talet och framåt blivit en allt viktigare spelare i politiken och för opinionsbildningen. Många av dessa tankesmedjor har haft en konservativ eller marknadsliberal agenda. De har finansierats av personer och organisationer som har mycket pengar och stor makt. Och de har framgångsrikt påverkat den politiska agendan. Många politiska förslag har varit i säck innan de hamnade i påse. Det vill säga diskuterats och tagits fram av olika tankesmedjor.

I grunden handlar det om att påverka samhället, den politiska debatten och ytterst de politiska besluten. I den här rapporten analyseras just tankesmedjornas roll i Sverige. Det är alldeles uppenbart att deras syfte är att påverka opinionen genom forskning, utredningar, böcker, seminarier och sociala medier. Undersökningen visar föga förvånande att svenska näringslivsintressen, storföretag och särskilt Svenskt Näringsliv investerar betydande summor i olika tankesmedjor. Tankesmedjor som lutar åt höger, intar nyliberala och/eller konservativa positioner och ofta argumenterar för privatiseringar och avregleringar, har betydande resurser och har varit verksamma länge.

» I grunden handlar det om att påverka samhället, den politiska debatten och ytterst de politiska besluten.

Vad betyder det här för samhällsdebatten? Det innebär förstås att starka ekonomiska aktörer har ett betydande övertag. Det går inte att bortse från hur detta påverkat samhällsdebatten och svensk politik de senaste decennierna. De investeringar som näringslivet gjort i olika tankesmedjor och annan opinionsbildning har uppvisat en hög »politisk avkastning«. Det är något som också borde beaktas i den mediala bevakningen. Oberoende medier med en allsidig journalistik är centrala för att vi ska kunna föra ett upplyst och sakligt politiskt samtal, där olika röster och perspektiv kan höras och speglas. Oberoende forskning är avgörande för att värna det öppna samhället och motverka faktaresistens.

För transparensens skull bör förstås nämnas att Arenagruppen, som tagit fram denna rapport, själv är en aktör med en progressiv profil. Verksamheten har en progressiv inriktning och ägs av en ideell förening. Bland våra verksamheter finns en tankesmedja. Vi samarbetar med och får stöd från fackliga organisationer, folkrörelser och många privatpersoner. Men vi har också stora egna kommersiella intäkter.

Det är förstås helt legitimt att företag, näringslivsorganisationer och individer med mycket pengar stödjer tankesmedjor som argumenterar för sina intressen och ståndpunkter. Men det är också legitimt att de granskas och kritiseras. Samtidigt är det en uppmaning till andra att vara mer aktiva när det kommer till olika former av idé- och opinionsbildning.

Folkrörelser och fackliga organisationer behöver göra mer för att föra fram andra perspektiv. Här har en del skett på senare tid. Arenagruppen var den första progressiva opinionsbildande verksamhet som också startade en tankesmedja. Nu finns det ett antal progressiva aktörer och tankesmedjor. Men de finansiella musklerna på den andra kanten är som framgår av den här rapporten fortfarande mycket, mycket större. Hundra år efter demokratins genombrott finns det skäl att ställa frågan om vem som hörs och syns i samhällsdebatten, vilka frågor och perspektiv som dominerar och vilka som bortdefinieras. Företagen har inte längre rösträtt i Sverige som för hundra år sedan, men de har ett stort finansiellt övertag när det kommer till kampen om den politiska dagordningen.

Håkan A. Bengtsson,
vd Arenagruppen

Ekonomiskt övertag i strid om samhällsidéerna när rika tankesmedjor driver politiken högerut

Den här rapporten är en uppdaterad version av *Pengarna bakom samhällspolitiken – en granskning av finanserna bakom svenska tankesmedjor* som gavs ut av LO och Arena Opinion 2018. På de fyra år som passerat har det skett en del förändringar i tankesmedjornas landskap. Sverigedemokraterna har startat tankesmedjan Oikos, som leds av Mattias Karlsson och som beskrivs närmare längre ned. Fenomenet »alternativmedier« har växt sig allt starkare under perioden. Sverigedemokraterna står bakom bland andra tidningen Samtiden och Youtubekanalen Riks. Det har även tillkommit flera tankesmedjor, bland annat knutna till högskolor och universitet.

Vad som däremot inte förändrats är att svenska näringslivsintressen, storföretag och arbetsgivarna i Svenskt Näringsliv investerar miljonbelopp i tankesmedjor som genomför forskning och opinionsbildning med utgångspunkt i idéer från högersidan i svensk politik. Jämfört med tankesmedjor med progressiva eller fackliga intressen har de getts mycket goda förutsättningar.

Varje år använder tankesmedjor och forskningsinstitut betalda av näringslivsintressen omkring 255 miljoner kronor, enligt de uppgifter vi fått fram. Tankesmedjor finansierade av fackliga organisationer eller progressiva intressen får tillsammans röra sig med cirka 25,6 miljoner kronor per år, baserat på den redovisning som vi haft tillgång till. Sedan 50 år har det satsats totalt mer än 3 miljarder kronor på tankesmedjor. Omräknat till fast penningvärde skulle beloppet vara mycket större.

I tidningen *Arbetsvärldens* årliga kartläggning för 2022 om vilka tankesmedjor som fick störst genomslag i debatten, framkommer samtidigt att tankesmedjorna Katalys, Arena Idés och Tidens företrädare har ett stort genomslag i den mediala debatten, trots att de ekonomiska resurserna är mindre. På topplistan över synlighet för tankesmedjornas profiler toppar Daniel Suhonen, Katalys, Benjamin Dousa, Timbro, Kalle Sundin, Katalys, och Lisa Pelling, Arena Idé.

Under 2022 har en av de rika näringslivsbetalda tankesmedjorna i Sverige – Timbro – gått ett steg längre och lagt fram ett eget högerpolitiskt program: ett valmanifest inför riksdagsvalet i september. Timbro vill att Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna ger landet en helt ny inriktning.

I Timbros valmanifest ifrågasätts den politik som i dag bygger på ett välfärdstänkande som tar hänsyn till att alla i vårt land ska kunna leva ett hyggligt liv. Innehållet är utmanande, och här föreslås en rad drastiska förändringar mot ett hårdare samhälle som ska gynna dem som redan har det bra.

Nedan kommer några exempel på vad Timbros förslag innebär:

- Det ska bli svårare för sjuka att få ta del av sjukförsäkringen.
- Fri hyressättning föreslås för nya bostäder och för nya kontrakt på äldre bostäder.
- Strandskyddet ska avskaffas liksom det kommunala planmonopolet.
- Den statliga inkomstskatten ska avskaffas. Bolagsskatten ska halveras till 10,3 procent och kapitalskatten ska sänkas kraftigt till 15 procent. Elskatten ska också sänkas. Fondskatten ska avskaffas.
- A-kasseersättningen ska sänkas. Saklig grund vid uppsägning ska bort så att arbetsgivarens uppsägning blir lättare.
- Arbetskraftsinvandringen får inte inskränkas.
- Populära skolor, till exempel friskolor, ska ha rätt att expandera. Underpresterande skolor ska kunna upphandlas.
- Stor frihet för restauranger att bestämma om alkoholtillstånd och dans.
- Surrogatmödraskap ska bli fritt.
- Polisen ska inte få spana på brottslingar utan tillstånd.
- Fängelser ska kunna säljas på marknaden.
- Det ska bli fritt fram att köpa vård och gå före i vårdköer. Fler akutsjukhus ska säljas ut.

Tankesmedjors verksamhet ska vara idéarbete och ge nya tankar

Tankesmedjor är en internationell företeelse. En del av dem har mycket stor betydelse i idéutvecklingen eller kring att föra fram nya tankar på olika områden.

Med begreppet tankesmedja avses idéarbete med målet att påverka samhällsidéerna, oftast med hjälp av forskningsverksamhet, utredningar, publicering av rapporter, seminarier och opinionsbildning. Tanken är att påverka samhällsutvecklingen via en sidoordnad position.

Många av tankesmedjorna kallar sig »fria och oberoende«. Många är det, men för andra är det en skenbild. De styrs av intressen, ibland av dolda finansiärer och initiativtagare.

För några år sedan skapades begreppet policyprofessionella, vilket beskriver personer som på olika sätt arbetar med påverkansarbete, där anställda på tanke-
medjor utgjorde den minsta gruppen. Det handlade om policyexperter, anställda på pr-byråer, konsulter inom »public affairs« med flera.

» Många av tanke-
smedjorna kallar sig
»fria och oberoende«.

Den amerikanska statsvetaren Robert Dahl (1915–2014) var i sammanhanget oroad över »de ekonomiska ojämlikheter som den moderna kapitalismen frambringar och som skapar problem vad gäller medborgarnas möjligheter att på jämlik basis utöva sina demokratiska rättigheter«.

En slutsats som förts fram av forskare är att »de policyprofessionellas inflytande kan vara det största hotet mot realiserandet av den demokratiska visionen om politisk jämlikhet ...«.

Storföretagens aktioner i nya former

Den sammanställning av tankesmedjorna i Sverige som redovisas i den här rapporten visar på starka partsintressen och en ensidig politisk övervikt. Flera av tankesmedjorna är resultatet av aktioner som sattes in mycket tidigt i den moderna historien.

Historiskt är vissa tankesmedjor en fortsättning av storföretagens och de borgerliga politikernas intresse av att påverka den svenska inrikespolitiken utan att behöva synas. Tankesmedjorna var länge en strikt hemlig verksamhet. Den inleddes av storföretagen, bankerna och organisationerna redan på 1920- och 1930-talen med en hemlig finansiering av det politiska partiet Allmänna valmansförbundet, dåvarande högern och nuvarande Moderaterna. Utåt höll man en opolitisk profil. Senare satsades stödet på dagstidningar främst på högerkanten, men också på liberala tidningar. Stora summor sattes på det sättet i hemlighet in i opinionsbildningen. I en räddningsoperation köptes till exempel *Svenska Dagbladet* av Näringslivets Fond. I början av 2000-talet lades fonden ned och gjordes om till det nuvarande forskningsinstitutet Ratio, alltså styrt av företagsintressen och Svenskt Näringsliv.

Vid ett möte på Operakällaren den 22 april 1942 samlades betydelsefulla chefer och ägare i de stora bankerna, industrierna och andra företag och tog ett nytt steg. De beslöt om ett mångmiljonstöd till högerpressen och

liberala tidningar. Fajten i spalterna med den allt starkare socialdemokratin var det viktiga målet. Stödpengarna till tidningarna smögs in via hemlighållna stiftelser.

Nästa steg var att direkt stödja de politiska partierna Folkpartiet (nuvarande Liberalerna) och Högerpartiet ekonomiskt med stora summor. Det pågick en bit in på 1950-talet. Men några tongivande bankdirektörer och näringslivspersoner bytte inriktning 1948 och bildade Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, SNS, med syftet att möta socialdemokratins tankar på socialism och så kallad planhushållning. Från början finansierades SNS av Näringslivets Fond som också startade Timbro 1978. Målet var att sprida långsiktig näringslivspropaganda med hjälp av forskning, seminarier, bokutgivning med mera. Utåt skulle en tydlig inriktning och vem som finansierade inte basuneras ut. Det ska dock sägas att SNS senare betonat goda samhällskontakter och samförstånds lösningar som betydelsefulla.

Studieförbund som korporativ samlingsorganisation

SNS är en ideell förening och har en stark ställning i samhällsdiskussionen. (Se avsnittet längre fram.) I stadgarnas ändamålsparagraf slås fast att SNS:

- » har till ändamål att främja en saklig och konstruktiv samhällsdebatt med tonvikt på frågor som rör näringslivet och dess roll i samhället, att verka för en samhällspolitik som skapar gynnsamma betingelser för det allmänna framåtskridandet på marknadsekonomins grund [...]

I dag har SNS en korporativ sammansättning av medlemmar och hög status bland styrande inom skiftande verksamheter. Verksamheten har gått igenom en utveckling som innebär att statliga myndigheter, högskolor, LO och politiker från Socialdemokraterna kommit in som medlemmar och finansärer.

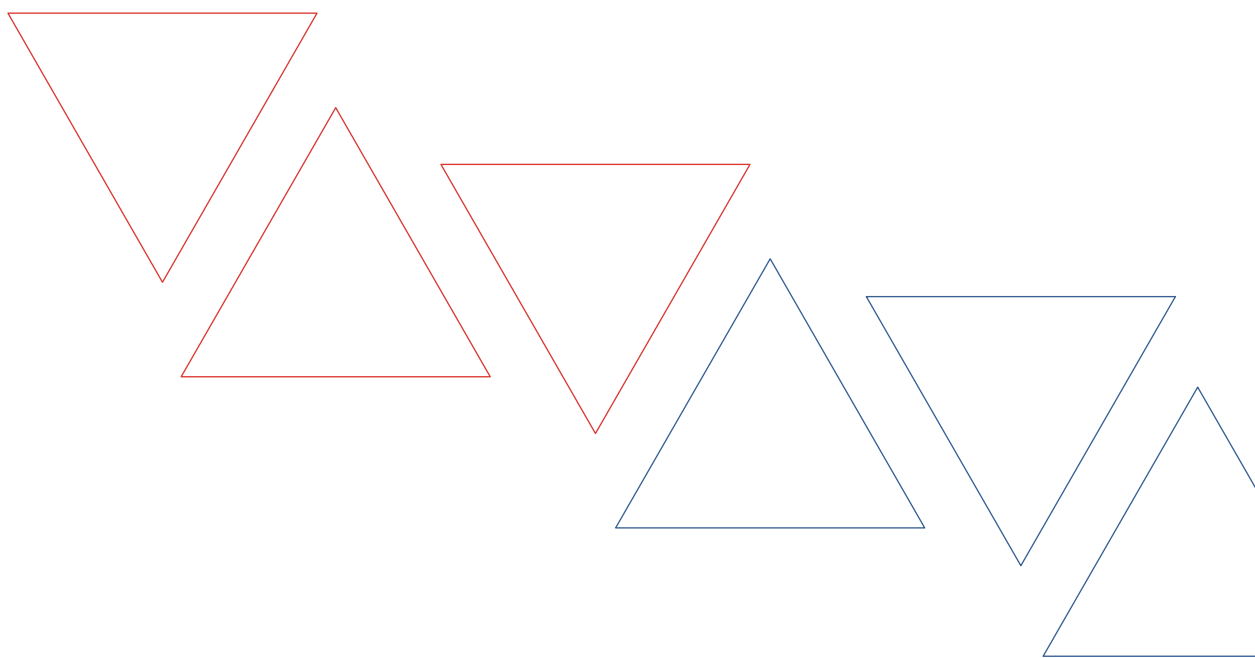
Bland medlemsenheterna finns cirka 50 statliga myndigheter, statliga bolag, universitet och högskolor. Medlemsavgiften för de 284 medlemsorganisationerna och de 1900 personliga medlemmarna är i dag den viktigaste inkomstkällan. Det betyder att cirka 2–7 miljoner kronor av statliga medel varje år går till SNS i så kallad medlemsavgift utöver andra avgifter för deltagande.

Miljoner ska ge inflytande i politiska frågor

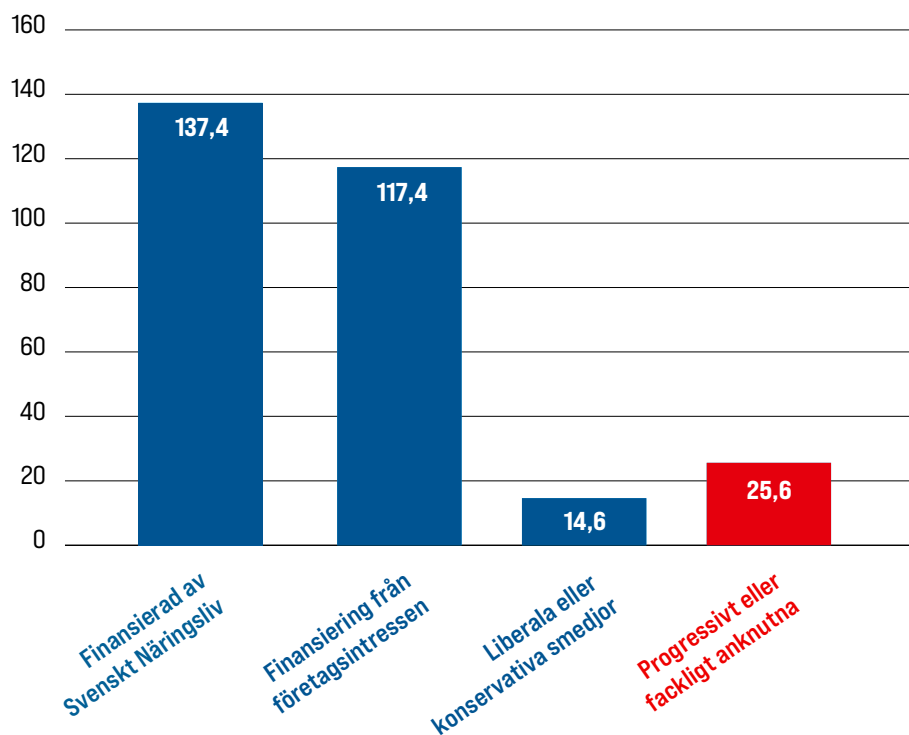
De ekonomiska resurser som under åren förts över från näringslivet i vid mening till tankesmedjor har gett dessa goda möjligheter att verka. Betydande medel kom från dåvarande SAF (Svenska arbetsgivareföreningen) och Industriförbundet, men finansiering i dag sker från föreningen Svenskt Näringsliv, familjen Ax:son Johnsons stiftelser, som kontrollerar storföretaget Nordstjärnan, och landets rikaste parti, Centerpartiet, med flera.

En jämförelse mellan de resurser som används av tankesmedjor under ett år visar på stora skillnader. Innan tankesmedjorna presenteras i detalj redovisas här tankesmedjornas utgifter. För flera tankesmedjor saknas officiella öppret redovisade fakta. Föreningar har till exempel ingen skyldighet att öppret redovisa sin verksamhet. I de summor som redovisas nedan har vi utgått från de senast tillgängliga årsredovisningarna, hämtade från Bolagsverket eller Länsstyrelsen. Vi har i de flesta fall utgått från verksamheternas utgifter. Det som redovisas är miljonbelopp.

I sammanställningen och beskrivningen av de olika tankesmedjorna har en kategorisering genomförts. Den har skett med fokus på finansieringen av verksamheten och på politiskt idéinnehåll. Den största gruppen är företagsfinansierade tankesmedjor, som följs av politiskt inriktade smedjor.

Jämförelse: Ekonomiskt stöd till tankesmedjor

Finansierade av Svenskt Näringsliv

Stiftelsen Fritt Näringsliv ¹ Timbro, Frivärld, Näringslivets Mediaservice, europeiska tankesmedjor	42,6
Ratio ²	35
Institutet för Näringslivsforskning ³	41,1
Centrum för rättvisa ⁴	11,5
ECIPE ⁵	7,2
Totalt	137,4

Liberala eller konservativa smedjor

Fores ¹¹	14,6
Bertil Ohlininstitutet ¹²	
Civitas ¹³	
Claphaminstitutet ¹⁴	
Ludwig von Mises-Institutet ¹⁵	
Tankesmedjan Oikos ¹⁶	
Totalt	14,6

Finansiering från företagsintressen

Entreprenörskapsforum ⁶	15
Leading Health Care ⁷	11
Axess, Ax:son Johnsons stiftelser ⁸	58,6
Stiftelsen den nya välfärden ⁹	8,8
SNS bolag ¹⁰	24
Totalt	117,4

Progressivt eller fackligt anknutna

Tiden ¹⁷	
Katalys ¹⁸	6
Arena Idé ¹⁹	9,8
Futurion ²⁰	9,8
Cogito ²¹	
Totalt	25,6

Sammanställning av svenska tankesmedjor 2022

I den fortsatta rapporten beskrivs verksamheten hos svenska tankesmedjor, det kan läsas som en sammanhållen text eller som en översikt över det svenska landskapet av tankesmedjor. Underlag för rapportens fakta-redovisning är tillgängliga verksamhetsberättelser, årsredovisningar från senare år, uppgifter från hemsidor, artiklar och öppet tillgängliga fakta.

En rad frågor kan resas om tankesmedjornas verksamhet. Vem eller vilka står bakom dem? Varifrån kommer pengarna? Vem står bakom de åsikter som förs fram? Hur fria och oberoende är tankesmedjorna i verkligheten? Vad blir effekten av det ideologiska och ekonomiska övertaget för de borgerligt och av företagsintressen associerade instituten?

» Hur fria och oberoende är tankesmedjorna i verkligheten?

Två mycket välrenommerade och betydelsefulla internationellt orienterade institut, Sipri och Stockholm Environment Institute, ingår inte i den här undersökningen, bland annat därför att de är internationellt orienterade och att de till stor del finansieras av svenska staten.

Finansierade och/eller styrda av Svenskt Näringsliv

► Stiftelsen Fritt Näringsliv

Stiftelsen Fritt Näringsliv finansierar Timbro, tankesmedjan Frivärld, Näringslivets Mediaservice, Stureakademin och Stiftelsekonferensen. Näringslivets Medieinstitut är i dag fristående.

Stiftelsen Fritt Näringsliv inrättades av Svenskt Näringsliv 2003. Den försågs med ett startkapital på 319,5 miljoner kronor, varav 300 miljoner kronor överfördes av arbetsgivarnas centralorganisation och 19,5 miljoner från Näringslivets Fond, NÄFO, som likviderades men i praktiken gjordes om till Ratio (se nedan). Timbro, som då hade funnits sedan 1978, hade ägts av NÄFO men köptes av den nya stiftelsen för 4 miljoner

kronor. Ett tillskott gjordes av Svenskt Näringsliv i februari 2013 med 190 miljoner kronor. Överföringen till stiftelsen skulle garantera verksamheten fram till 2023.

Arbetsgivarorganisationen Svenskt Näringsliv har inte skänkt bort en halv miljard kronor utan kan sägas ha flyttat en viss verksamhet utanför föreningen. Den verkliga makten över verksamheten har man behållit. Den regleras i stiftelsens stadgar på så sätt att minst tre av ledamöterna och ordföranden i styrelsen ska utses av Svenskt Näringsliv.

Stiftelsen Fritt Näringsliv är registrerad som näringsstiftelse hos Länsstyrelsen i Stockholm. Ändamålet slås fast i stiftelsehandlingarna på följande sätt:

- » Stiftelsen har som ändamål att långsiktigt främja idéutveckling och opinionsbildning kring marknadsekonomins och den fria företagsamhetens betydelse för ekonomisk tillväxt och välfärd genom att i egen regi, genom dotteraktiebolag eller i samverkan med andra, bedriva idéutveckling och opinionsbildning kring marknadsekonomi, fri företagsamhet och hög tillväxt, även som därutöver främja sitt syfte genom att anslå medel till nystartade verksamheter eller verksamheter under uppstart under förutsättning att verksamheten ifråga har en inriktning som står i överensstämmelse med Stiftelsens syfte.

Till detta läggs uppgiften att fungera som »såddkapitalist«, det vill säga att satsa pengar i nystartade verksamheter.

Styrelsen i Stiftelsen Fritt Näringsliv består av personer med direkt eller indirekt anknytning till Svenskt Näringsliv. Ordförande för stiftelsen är Urban Bäckström, tidigare ordförande i Svenskt Näringsliv. Ledamöter är: Marie Söderqvist, tidigare ledarskribent i *Svenska Dagbladet*, vd för United Minds och Livsmedelsföretagen, numera producent för podden »Hälsa för ohälsosamma«. Hon ingår även i ledningen för en ny tanke-smedja – »Environment and Public Health Institute« – som inlett sin verksamhet under 2021. Andra styrelseledamöter är Anna-Lena Bohm, lobbyist för Svenskt Näringsliv i Bryssel för små och medelstora företag, Anders Kempe, grundare av JKL och numera vd för konsultbyrån Bellbird, samt Johan Jakobsson, en gång ledande folkpartist och tills nyligen kommunikationsdirektör i Svenskt Näringsliv. Vd för stiftelsen är Benjamin Dousa, tidigare moderat politiker och nu vd för Timbro. Styrelsen har en tung förankring i finansiärens och uppdragsgivarens värld. Även i Timbros direkta verksamhet finns en tung förankring i finansiärens närhet. Bland tidigare chefer finns Maria Rankka, Markus Uvell och Karin Svanborg-Sjövall.

Ramen för Timbros verksamhet var tidigare en accepterad årlig förlust på cirka 25 miljoner kronor. Åren 2016–2020 var rörelseresultatet ett årligt minus på mellan 39 och 42 miljoner kronor. I »kassan« för fortsatt verksamhet fanns i slutet av 2020 cirka 169 miljoner kronor. Under 2018 gavs cirka 4,3 miljoner kronor (det vill säga 10 procent av Fritt Näringslivs verksamhetskostnader) till Näringslivets Mediaservice – en organisation som verkar i det fördolda men i samverkan med Svenskt Näringsliv.

Stiftelsen Fritt Näringsliv stödjer verksamheter vid sidan om Timbro och skapar på så vis nya tankesmedjor och annan opinionsbildande verksamhet. Nya tankesmedjor som fått stöd är bland andra Frivärld och Reforminstitutet. Årligen används ett antal miljoner kronor till stöd för sådan ny verksamhet. Stiftelsen låg till exempel bakom Centrum för rättvisa (se nedan), den liberalkonservativa tidskriften *Neo* (numera nedlagd) och föreningen Upplysning om kommunismen. De europeiska tankesmedjorna The European Centre for International Political Economy och EEI – European Enterprise Institute – startades med stöd av stiftelsen. Svenskt Näringsliv har även startat en webbtidning, »Tidningen Näringslivet«. Den utkommer digitalt fem dagar i veckan och är gratis att prenumerera på.

Verksamheten inom Näringslivets Mediaservice har varit föremål för granskning, bland annat av tidningen *ETC* och i den tidigare versionen av den här rapporten. Max V. Karlsson skrev i februari 2022 en artikel som uppmärksammar Näringslivets Mediaservice. De har nu lagt ned Facebooksidorna som Skattefakta, Välfärdsfakta och Jobbfakta, som spred nedsättande budskap om bland andra politiker från Socialdemokraterna och Miljöpartiet. Men verksamheten fortsätter med sin opinionsbildning i andra former.

► Timbro

Timbro är en av de mest resursstarka tankesmedjorna i Sverige och är en del av stiftelsen Fritt Näringsliv. Arbetsgivarnas centralorganisation Svenskt Näringsliv har gått in med mer än en halv miljard kronor i verksamheten. Det har medverkat till en liberal påverkan på de tankar och idéer som ligger till grund för samhällsutvecklingen i Sverige. Betydelsen är dock i hög grad indirekt via de verksamheter som bedrivs.

Timbro har syns i debatten i över 30 år. Från början skulle vänsterpolitiken mötas med främst teoretisk litteratur och informationsmaterial som gav en mer företagsvänlig bild. Tanken var att med upplysning och opinionsbildning nå resultat på lång sikt. Olika kampanjer genomfördes årligen framför allt mot det socialdemokratiska partiets politik och olika vänsteridéer. Utgivningen av böcker fick tidigt inriktning på konservativa

och liberala författare som Ayn Rand, Robert Nozick, Friedrich Hayek och Milton Friedman samt på svenska, yngre författare i särskilda projekt i Timbros anda.

Från starten 1978 och fram till förändringen 2003 gav Timbro ut en lång rad böcker och publikationer. En av de första böckerna var en översättning av den högerorienterade nationalekonomen Milton Friedmans ekonomiska idéer. Förre Saco- och SvD-chefen Bertil Östergrens pamphletfyllda Olof Palme-biografi gavs ut av Timbro 1984. En av de mest förekommande skribenterna var från början Janerik Larsson som genom åren varit en central person i Timbro-sfären. Han hade länge en central ställning som vice vd i Svenskt Näringsliv.

I informationen från Stiftelsen Fritt Näringsliv står det att:

- » Timbro är det svenska näringslivets tankesmedja. Timbros uppdrag är att utveckla idéer och långsiktigt bilda opinion för marknadsekonomi, fri företagsamhet, individuell frihet och ett öppet samhälle. Vi tror på allas rätt att forma sitt eget liv, i sin egen takt och att ta ansvar för detsamma. Allra viktigast för arbetet i en tankesmedja är att engagera intressanta personer, eftersom det är människor som utvecklar, formulerar och bär idéer.

Namnet på bolaget Timbro skänktes en gång i tiden till Stiftelsen Fritt Näringslivs föregångare – Näringslivets Fond – av en ledande bankman, Ernfrid Browaldh, som var vd för Svenska Handelsbanken 1944–1955. Han efterträddes då av sin son Tore Browaldh som under många år spelade en viktig roll i skapandet av en liberalt orienterad näringslivsdebatt. Timbro kommer från initialerna från Tores och hans syster Ing-Maries förnamn plus början på efternamnet. T + IM + BRO = Timbro.

De olika verksamheter som Timbro genomför har fokuserats på motstånd mot socialdemokratin och vänsterpolitik men även på borgerlighetens framtid, bistånd, global utveckling, välfärden, miljö samt kultur. I dag är drygt 30 personer anställda. Verksamheten bedrivs inom fyra programområden: ekonomisk politik, miljö, välfärd och arbetsmarknad. Varje år publiceras en rad böcker, ett drygt 20-tal rapporter ges ut och seminarier arrangeras. Huvudkontoret finns på Kungsgatan i Stockholm.

Timbro genomför varje år en utbildningssatsning för unga som kallas Stureakademien, döpt efter Sture Eskilsson, SAF-direktör, centralgestalt och ideolog i högerens opinionsbildning. Projektet har lanserats som »Sveriges bästa utbildning i konsten att skriva politisk text«. Programmet innehåller ideologisk-politiska frågor och inblick i aktuella dagspolitiska frågor. En rad politiker har fått sin skolning i verksamheten. Utbildningen genomförs i form av kvälls- och helgkurser och kostar 1 000 kronor.

Det är förmånligt organiserat, bland annat ingår i avgiften en veckolång studieresa till maktcentret Washington i USA utan extra kostnader.

Timbro satsar i dag på renodlad högerpolitik, även om olika rapporter från fristående skribenter ibland kan innehålla politiska tankar långt från dagens partipolitik. En stor satsning har gjorts tidigt under 2022 på ett eget valmanifest vars innehåll skulle leda till en förflyttning av politiken långt högerut. Det är en påtryckning med förslag som kan flytta Moderaterna till en aldrig tidigare skådad högerposition inför och efter valet 2022.

► **Frivärld/Free World Forum**

Den internationellt inriktade tankesmedjan Frivärld/Free World Forum är inriktad på utrikespolitisk analys och debatt. Den grundades av Timbro-veteranen Mats Johansson, riksdagsledamot för Moderaterna, och dåvarande Timbro-chefen Markus Uvell. Stiftelsen Fritt Näringsliv står för ekonomin och Frivärld är inhyst hos Timbro.

Frivärld/Free World Forums syfte är att stimulera fördjupning, breddning av information och analys av utrikesfrågor med utgångspunkt i frihetliga idéer. Säkerhetspolitik, demokrati, internationell rättsordning och näringslivet är centrala frågor.

Den välkände riksdagsledamoten Gunnar Hökmark är i dag ordförande och galjonsfigur för tankesmedjan. Han har innehaft många viktiga uppdrag på högersidan i svensk politik. I 15 år var han ledamot i Europaparlamentet. Han har suttit i riksdagen för Moderaterna, varit ordförande i Moderata ungdomsförbundet och chef för Timbro. Chef är Katarina Tracz som arbetat på Frivärld sedan starten. Andra medarbetare är Emanuel Örtengren och Oskar Qvarfort som kommer från Centerstudenterna. En känd skribent är Patrik Oksanen.

► **Näringslivets Medieinstitut**

Näringslivets Medieinstitut tillkom under 2017 men är en fortsättning på en tidigare verksamhet. Mats Olin som varit konsult och bland annat driver mediegranskning inom ramen för Timbro och sajten Second Opinion driver verksamheten i egen regi sedan något år.

► **Ratio – Näringslivets forskningsinstitut**

Forskningsinstitutet Ratio är en ideell förening som kallas partipolitiskt obunden. Målet för Ratio är att förbättra kunskaperna om företagandets villkor. Institutet beskrivs som ett självständigt forskningsinstitut och akademiskt förlag som ska verka på tre områden, entreprenörskap

inklusive frågor om marknadsekonomi och tillväxt, företagandets villkor och hur politisk förändring kommer till stånd.

Forskningsinstitutet Ratio bildades i april 2002. Verksamhetens inriktning utformades i praktiken av ledande personer inom Svenskt Näringsliv. När Stiftelsen Fritt Näringsliv bildades 2003 och den gamla organisationen Näringslivets fond (NÄFO) avvecklades så skapades det nuvarande Ratio. Föreningen NÄFO omvandlades och fick helt enkelt nya stadgar och nytt namn, Ratio.

Institutet är beroende av Svenskt Näringsliv som står för huvudfinansieringen och har beslutsmakten. Företag och arbetsgivarorganisationer är medlemmar. Forskningsmedel söks hos olika bidragsgivare, framför allt från olika stiftelser skapade av näringslivsprofiler.

Den starka anknytningen till Svenskt Näringsliv beskrivs på olika sätt utan att några klara fakta redovisas. Det heter på ett ställe att »Svenskt Näringsliv stöder Ratios infrastruktur«. Men alla ekonomiska fakta är inte öppna. I årsredovisningen för 2020 konstateras: »Vi har säkrat ett utökat stöd från Svenskt Näringsliv för de kommande åren«.

Styrelsen består av personer anknutna till Svenskt Näringsliv. Ordförande är Marie Rudberg, administrativ direktör på Svenskt Näringsliv. Bland de övriga ledamöterna finns vice ordförande Carin Stoeckmann, även ordförande i Sveriges byggindustrier, Beata Hammarskiöld, expert på arbetsgivarsamverkan på Svenskt Näringsliv, David Johnsson, vd för Trä- och möbelföretagen, samt Ratios vd Lotta Stern.

Olika projekt bedrivs av närmare 40 forskare, mer eller mindre fast anknutna till Ratio. Fokus ligger på tvärvetenskaplig forskning om svensk ekonomi och politik med en tydlig internationell koppling.

Ett centralt forskningsområde är den svenska arbetsmarknaden utifrån ett företagsperspektiv. I många artiklar och rapporter diskuteras hur den svenska arbetsmarknadsmodellen kan ändras till exempel med en annan lönebildningsmodell. En nyckelfråga är vad som kallas ökad flexibilitet, vilket ses ur företagsperspektiv och mindre utifrån effekterna för arbetstagarna. En av forskarna är ek.dr Eva Uddén Sonnégård som var statssekreterare i regeringen Reinfeldts moderatledda arbetsmarknadsdepartement. Forskarna föreläser ofta hos olika organisationer kopplade till Moderaterna.

Utöver forskning medverkar anställda från Ratio med artiklar och framträdanden i den dagsaktuella debatten som ofta handlar om att ändra

villkoren för företagen mot lägre skatter och mindre ansvar för de anställdas förhållanden.

I den utåtriktade Ratioakademin, som Ratio själva benämner som en tankesmedja, finns företagsledare som Fredrik Spendrup, Leif Östling, tidigare vd på Scania, Rune Andersson, Mellby gård, och Peje Emilsson, grundare av KREAB och Kunskapsskolan.

► **Stiftelsen Institutet för Näringslivsforskning, IFN**

Svenskt Näringsliv ligger även bakom stiftelsen Institutet för Näringslivsforskning, IFN, som fram till 2006 hette Industrins Utredningsinstitut, IUI. Institutets uppgift är att bedriva forskning om ekonomiska och sociala förhållanden »som är av betydelse för den industriella utvecklingen«. Målet ska vara forskning på högsta internationell nivå och resultaten ska ha betydelse för näringslivets utveckling, internationellt och nationellt.

Institutets historia går tillbaka till 1939 då det skapades av »Direktörsklubben« på initiativ av ASEA-chefen J. Sigfrid Edström och företagen SKF, Electrolux, Separator, Ericsson och ASEA. Målet var att skaffa sig politiskt inflytande och »att inverka på den allmänna opinionen«. Vägar för åsiktspridning ansågs vara via dagspressen, broschyrer, föredrag och offentliga diskussioner.

Institutet styrs av Svenskt Näringsliv vars styrelse har rätt att ändra stadgarna helt på egen hand liksom rätt och skyldighet att tillsätta styrelsen samt fastställa arbetsprogram och budget. I styrelsen finns en rad centrala personer från arbetsgivarsidan. Ordförande är Staffan Bohman, som bland annat är styrelseordförande i Electrolux. Bland ledamöterna finns Jan-Olof Jacke, vd för Svenskt Näringsliv och Jenny Lindén Urnes, ägare och styrelseordförande i Lindéngruppen AB. Professor Fredrik Sjöholm är vd.

Stiftelsens grundverksamhet bekostas av Svenskt Näringsliv som under senare år betalat 14 miljoner kronor per år, vilket anses täcka de fasta kostnaderna. Stiftelser, företag och forskningsanslag bidrar med 25–27 miljoner kronor per år.

Under 2020 var 40-talet personer anställda, varav cirka 30 var disputerade forskare. I forskargruppen ingår flera personer som till exempel Lars Calmfors, Andreas Bergh och Magnus Henrekson, vilka ofta deltar i den allmänna debatten. Finansiärer av forskningen är privata företag och finansfamiljer, stiftelser, fonder och statliga myndigheter som forskningsråd.

I en beskrivning av verksamheten har tidigare chefen, professor Magnus Henrekson, framhållit att institutet i praktiken bidragit till att »långsiktigt främja ett liberalt och marknadsekonomiskt tänkande just genom sitt val av forskningsfrågor och perspektiv«.

► Centrum för rättvisa – en insamlingsstiftelse

Målet för Centrum för rättvisa är att värna enskildas fri- och rättigheter. Stiftelsen bildades med Stiftelsen Fritt Näringsliv som fadder och huvudfinansiär. I dag samlas pengar in bland annat via ett 90-konto. Några detaljerade uppgifter om varifrån finansieringen kommer publiceras inte och redovisas inte heller i årsredovisningen. Det som uppges är att den sker genom gåvor och anslag från enskilda och stiftelser. Verksamheten anges som »ideell och oberoende«.

Centrum för rättvisa grundades av juristen Gunnar Strömmer, före detta ordförande i Moderata ungdomsförbundet, advokat och i dag partisekretärare i Moderaterna, riskkapitalisten Kristoffer Melinder och Markus Uvell, tidigare vd för Stiftelsen Fritt Näringsliv och Timbro.

Huvudmetoden som används för att stärka medborgarnas individuella fri- och rättigheter är att öppna och driva rättsprocesser som understöds med opinionsbildning och kritiska åsikter och tankar om inslag i det svenska rättssystemet. Därutöver bedrivs utbildningsinsatser och stöd till forskning.

Ordförande i styrelsen är Tomas Nicolin, som även ingår i styrelserna för Nordstjernen och Nobelstiftelsen. Övriga ledamöter är Kristoffer Löf, advokat vid Mannheimer Swartling advokatbyrå, Tomas Billing, tidigare vd för Nordstjernen, Martina Lind, känd som tidigare liberal politiker och konsult samt Susanna Rayman, journalist och chef på nättidningen Altinget, kolumnist i *Expressen* och tidigare ledarskribent på *Svenska Dagbladet*.

Framträdande jurister ingår i ett särskilt juristråd. Avgår någon ur styrelsen utses en ny ledamot av kvarvarande ledamöter. Stadgarna kan ändras av styrelsen. Verksamheten bedrivs av tioalet anställda och några praktikanter samt personer som engageras i kortare projekt. Grundaren Gunnar Strömmer och juristen Clarence Crafoord var länge ledande personer. Fredrik Bergman är nuvarande verksamhetschef.

Varje år genomförs ett rättighetsinternat för 35 juridikstudenter under tre dagar samt en rad andra utbildningar och seminarier.

Stiftelsen summerar sin verksamhet på hemsidan:

- » Vi har för enskildas räkning drivit processer mot stat, kommun, fack och arbetsgivare. Våra klienter har vunnit i 90 procent av fallen. Flera mål har nått Högsta domstolen, Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare Regeringsrätten) och Europadomstolen. Totalt har över 1 800 människor så här långt omfattats av Centrum för rättvisas insatser.

Ett fall handlar om småföretagaren Henrik Gustavsson, som drev ett litet byggföretag som inte ville teckna kollektivavtal med Byggnads. Centrum för rättvisa tog över hans juridiska position och driver sedan många år hans sak mot Byggnads.

Under 2020 samlades cirka 12 miljoner kronor in till verksamheten jämfört med 16 miljoner under 2019. Allmänheten bidrog med 4,1, företag med 4,4 och stiftelser och donationer med 3,4 miljoner kronor. Från starten 2002 har bidragen ökat kraftigt. Advokatfirman Mannheimer Swartling och en rad jurister bidrar med experttid och hjälp.

► ECIPE – European Centre for International Political Economy

ECIPE är en internationell tankesmedja med huvudinriktning på handelspolitik och andra ekonomisk-politiska frågor med betydelse för Europa. ECIPE är en av Bryssels mest framgångsrika tankesmedjor.

En av grundarna är den Timbro-associerade svensken Fredrik Erixon, som är en av cheferna för verksamheten. Senior rådgivare är Johan Norberg, tidigare Timbromedarbetare och författare. Han sitter även i styrelsen tillsammans med bland andra förra Timbrochefen Maria Ranka och Björn Weigel, kompanjon med grundaren Fredrik Erixon. Andra anknutna svenskar är Lars Anell och Peter Kleen.

Kontor finns både i Bryssel och i Stockholm. ECIPE finansierades ursprungligen av Stiftelsen Fritt Näringsliv/Timbro.

► ECEPR, European Centre for Entrepreneurship and Policy Reform

ECEPR är en svensk tankesmedja som leds av Nima Sanandaji, som är aktiv som forskare och skribent och funnits med i kretsen kring Timbro och Captus och agerat i olika andra tankesmedjor. Nu är han vd i den egna organisationen som han driver tillsammans med Gabriel Heller Sahlgren, forskare vid Institutet för näringslivsforskning.

Till ECEPR hör också Fabian Wallen, tidigare ekonom på Svenskt Näringsliv och författare till flera böcker, Attila Fabian som är politisk sekreterare för Moderaterna i Järfälla och Hamed Khoramyar, expert på digitala frågor, Mellanöstern och Afrika.

I tankesmedjans egen beskrivning av verksamheten sägs att man:

- » fokuserar på de ekonomiska och sociala reformer som krävs för att Sverige, och Europa som helhet, ska frodas i en föränderlig värld.

Fokus ligger på samhällsförändringar som påverkar Europas framtid.

Nima Sanandaji beskrivs som att han presenterat över hundra rapporter i många samhällsviktiga ämnen. Dessutom har han skrivit mer än 15 böcker varav flera är översatta till olika språk. Han kopplas ofta samman med sin bror Tino Sanandaji som skrivit den omdiskuterade boken *Massutmaning*. De började tillsammans i tankesmedjan Captus sedan de kommit in i Timbrofären. Nima är i grunden tekn.dr i polymerteknik vid KTH men har även studerat strukturbiokemi och bioteknik. Han har ett förflutet i Fria moderata studentföreningen i Göteborg. Brodern Tino Sanandaji har blivit känd som grundare och ledare för den högerinriktade tidningen *Bulletin* som publiceras på nätet och som under februari 2022 försattes i konkurs, men som fortsätter att komma ut sedan han återkommit i en ny ägarkrets.

Gabriel Heller Sahlgren och Nima Sanandaji har i en rapport föreslagit att den svenska välfärden bör öppnas för mer privat finansiering.

Tankesmedjan är beroende av finansiering från företagsintressen och är en förgrening av verksamheten inom Timbrofären och Stiftelsen Fritt Näringsliv.

► Environment and Public Health Institute

Tankesmedjan Environment and Public Health Institute inledde sin verksamhet i början av 2022 och har adresser i Stockholm och Bryssel. Den har startats av den ledande moderata politikern Christofer Fjellner, ledamot i Moderaternas partistyrelse och riksdagsledamot. Fjellner var EU-parlamentariker under 2004–2019 och tidigare ordförande för Moderata ungdomsförbundet.

I ledningen finns också Jonas Grafström, forskare i miljöteknik vid forskningsinstitutet Ratio, och Marie Söderqvist, tidigare vd för arbetsgivarorganisationen Livsmedelsföretagen och ledamot i Svenskt Näringslivs styrelse. Hon är i dag ledamot i Stiftelsen Fritt Näringsliv som finansierar bland annat Timbro och Frivärld samt är konsult inriktad på hälsofrågor. Hon har även en podd om hälsofrågor.

Tankesmedjans mål handlar om »vår tids miljöhot och hälsohot«, fri företagsamhet och tillväxt samt att ny teknik och fria val är en förutsättning för vår miljö och hälsa. Verksamheten ska ge fakta och argument för att bidra till en miljö- och hälsodebatt som grundas i verkligheten och inte i åsikter och känslor. Man anser sig vara en ideell och partipolitiskt oberoende tankesmedja och mötesplats.

I själva verket drivs verksamheten via aktiebolaget EPHI AB som har adress till Christofer Fjellners bostad. Finansieringen av verksamheten är okänd, men kan antas komma från näringslivsintressen.

Beroende av finansiering från företagsintressen

► Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, SNS

Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, SNS, anses vara den första tankesmedjan i Sverige, men benämner sig själva som en ledande mötesplats och ideell förening med ett forskarnätverk. Ägare är en ideell förening som bedriver en varierad verksamhet. Föreningen har starkt stöd av ledande personer i såväl privata som statliga företag och av en del ledande politiker.

Från början var det en verksamhet som växte fram ur SAF-styrda Näringslivets fonds verksamhet. Stark pådrivare var Tore Browaldh som senare var vd för Svenska Handelsbanken 1955–1966 sedan han efterträtt sin far.

Efter den hårda konfrontationen mellan socialdemokratin och företagsintressen i valet 1948 bildades SNS. Tore Browaldh samverkade med Axel Iveroth, central person i Industriförbundet under många år, och Lars-Erik Thunholm, senare chef för Skandinaviska Banken och SE-banken.

Tore Browaldh satte en stark prägel på organisationen med inriktning på företagens samhällsfrågor och betonade betydelsen av forskning och utveckling om företagets roll i samhällslivet. Från början handlade det om företagets kamp om inflytandet i politiken, vilket var en fortsättning på den så kallade PHM-kampanjen (planhushållningsmotståndet) mot det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet. Senare har målen för verksamheten blivit bredare och ledande personer från statliga myndigheter och kommunala chefer deltar nu i verksamheten.

SNS är unikt i sitt slag som en kombination av tankesmedja med fast anställda forskare och ett nätverk med bred förankring hos företag, chefer och personer från näringslivets organisationer, statliga företag, univer-

sitet, intresseorganisationer och massmedier. Under 2021 publicerades ett 30-tal forskningsrapporter av 37 forskare. 118 seminarier och andra mötesarrangemang genomfördes med 10 000 deltagare. Ute i landet har SNS 20 lokalgrupper. Nya forskningsprojekt från 2022 är brottslighet och samhälle samt högre utbildning och forskning.

Marknadsekonomin står även i dag i centrum för verksamheten. SNS ska verka för

- » gynnsamma betingelser för det allmänna framåtskridandet på marknadsekonomin grund samt främja ökad effektivitet och fördjupad samarbetsvilja i arbetslivet.

Det slås således fast att SNS är en organisation med företagens intressen i centrum även om det talas om att nå framgångar genom ett samarbets-tänk. SNS har gått igenom en utveckling som innebär att statliga myndigheter, högskolor, LO och politiker från Socialdemokraterna kommit in som medlemmar och finansiärer.

Drygt 280 av Sveriges största företag, statliga och kommunala myndigheter, högskolor och andra institutioner är medlemmar. Dessutom finns många personer som medlemmar. SNS är en ovanlig ideell förening eftersom medlemmarna inte har någon rätt till stadgeenligt inflytande. Föreningen är inte registrerad som stiftelse, bolag eller på annat sätt i de offentliga register som finns.

Den högsta makten inom SNS finns i ett förtroenderåd som förnyar sig självt genom inval av nya ledamöter när någon avgår. Totalt finns ett hundratal medlemmar i rådet som sammanträder en gång om året och som väljer SNS styrelse. Omkring en femtedel av rådets medlemmar är chefer i statliga myndigheter, universitet och högskolor eller statliga fonder. Bland medlemmarna finns till exempel Polisen, Riksbanken, Riksrevisionen, Skolverket och Skatteverket. De har, enligt SNS stadgar, förbundit sig att arbeta för marknadslösningar, vilket även gäller kända socialdemokrater som är medlemmar.

SNS är genom sin verksamhet starkt förankrat i en marknadsliberal, borgerlig, politisk verklighet, även om det i stadgarna sägs att verksamheten ska bedrivas »obundet av intresseorganisationer eller politiska partier«. Många av ledamöterna har profilerat sig som förespråkare för en moderat eller högerliberal politik. En kris med avhopp från forskare uppstod för några år sedan då en utredningsrapport innehöll vetenskaplig kritik av samhällets privatisering, vilket en del ansåg vara en icke acceptabel hållning.

I SNS-styrelsen finns en majoritet av personer med erfarenhet från stora företag. Ordförande är Patrik Tigerschiöld, ordförande i Bure och Cavotec. Ann Carlsson Meyer, vd för Systembolaget, är vice ordförande. Bland ledamöterna finns Monica Lindstedt, grundare och vd för Hemfrid, Magnus Hall, tidigare vd för Vattenfall, styrelseordförande Höganäs och NTM Media, John Hassler, professor vid Institutet för internationell ekonomi, samt Mia Horn af Rantzien, som är SNS vd.

En viktig del av verksamheten är SNS Samhällsprogram, en utbildning som innehåller tre etapper under 12 dagar i Stockholm och Bryssel. Mer än 400 högre chefer inom näringsliv och offentlig förvaltning har deltagit i programmet sedan starten 1995. Målet är att ge exklusiv insikt och kunskap om centrala frågor med anknytning till vad företagsamheten önskar ska förverkligas. Deltagarna betalar cirka 200 000 kronor för att få delta.

Man kan säga att SNS är en korporativistisk organisation som riktar sig till chefer i privata företag, organisationer och statliga institutioner.

Ideella föreningen SNS har en stark ekonomi och redovisade 20 miljoner kronor i omsättning under 2020. En stor del kom från företag, myndigheter och organisationsmedlemmar medan resterande kom från forskningsanslag, förlags- och programinkomster. En förlust på 4,5 miljoner kronor redovisades. Föreningens verksamhet bedrivs av moms-skatteskal i ett aktiebolag, »Studieförbundet Näringsliv och Samhälles (SNS) Serviceaktiebolag«.

Medlemsavgiften för företag, statliga myndigheter med flera ligger på mellan 45 000 och 155 000 kronor, medan organisationer betalar 60 000 kronor och universitet/högskolor 20 000 kronor per år.

► Entreprenörskapsforum

Entreprenörskapsforum är en stiftelse med säte i Örebro som etablerades 1994 som Stiftelsen Forum för småföretagsforskning. Det är en kunskaps-spridande forsknings- och nätverksorganisation med målet att medverka till bättre villkor för småföretagare. Uppdraget är att vara en viktig mötesplats för intressenter och politiker. Man bedriver forskning och nätverksbyggande om entreprenörskap, innovationer och näringslivsdynamik och agerar i seminarier och i olika debatter.

En viktig uppgift är att sprida forskningsresultat utanför det akademiska systemet. Ett 70-tal personer ingår i ett vetenskapligt forum och 35 ledande experter och forskare finns i ett nätverk. En viktig rapport som tagits fram handlar om hur Sverige ska skapa bättre integration.

Bakom stiftelsen, som benämns som en oberoende forskningsstiftelse, finns finansiärer från företagssektorn, statliga myndigheter och privata stiftelser. Bland dem finns Svenskt Näringsliv, Institutet för näringslivsforskning, olika företag men även statligt finansierade organ som Vinnova, Swedfund, Tillväxtverket och Almi.

I styrelsen finns ledande företrädare från näringslivet, några professorer och en ledamot från Vetenskapsrådet. Ordförande är Lars Backsell, styrelseordförande i Recipharm. Bland övriga ledamöter finns professorer, en skatteexpert och några företagare. Vd är professor Johan Eklund och forskningsledare är professor Pontus Braunerhjelm som tidigare var huvudsekreterare i regeringens globaliseringsråd.

► Tankesmedjan Leading Health Care

Leading Health Care, LHC är en akademisk tankesmedja för fördjupad dialog kring dagens och morgondagens hälso- och sjukvård i Sverige och internationellt. Verksamheten beskrivs som ett möte mellan akademi och praktik.

Tankesmedjan bildades 2007 vid Handelshögskolan i Stockholm. Numera är LHC en icke-vinstdrivande stiftelse. I dag bedrivs forskning av anställda och associerade forskare. Varje år genomförs olika program och en rad olika forskningsprojekt som handlar om vårdens utveckling. Ett forskningsprojekt handlar exempelvis om »Nära vård« och andra gäller frågor om policy och styrning, ledning och organisering samt innovation och utveckling.

En rad parter från hälso- och sjukvården står bakom verksamheten och ett akademiskt nätverk inkluderar 60-talet forskare. Bland dem finns de stora läkemedelsföretagen och hälsokoncerner som till exempel Capio, brukarorganisationer, fackförbund och även statliga myndigheter som Socialstyrelsen och Läkemedelsverket.

Finansieringen av verksamheten sker genom företagen som är partners, via forskningsanslag och genom betalning av uppdragsgivarna, till exempel Socialstyrelsen och Socialdepartementet. Uppgifter om detta är inte offentliggjorda.

Verksamheten leds av generalsekreteraren Hans Winberg som kom från Handelshögskolan. I styrelsen sitter Björn Rombach, professor i förvaltningsekonomi, Anders Åkesson, konsult, tidigare sjukvårdspolitisk talesperson för Miljöpartiet, Emma Henriksson, tidigare riksdagsledamot, socialpolitiker och 2:e vice ordförande i Kristdemokraterna, samt några forskare och generalsekreteraren Hans Winberg.

► **Axess – Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelser**

Axess är det publika namnet på en verksamhet som har en liknande karaktär som de mera renodlade tankesmedjorna (men som inte benämner sig tankesmedja). Målet är att långsiktigt påverka idé- och opinionsbildning. Axess verkar bland annat via den kulturkonservativa tidskriften *Axess* och tv-kanalen *Axess* samt med seminarier och andra sidoverksamheter.

En huvudverksamhet är *Axess TV* som sänder varje dag med varierande tablåer men med ett tydligt kulturkonservativt programinnehåll. En andra central verksamhet är tidskriften *Axess*.

Inom verksamheten genomförs dessutom seminarier och utvecklingsprogram. Längre drevs en tankesmedjeverksamhet som hette »*Axess Programme on Journalism and Democracy*« som leddes av professor John Lloyd vid Oxford University, knuten till *Financial Times* och med ansvar för Reuters institut för studier i journalistik vid universitet i Oxford.

Axess-verksamheten finansieras genom en del av de årliga vinsterna inom Nordstjernangruppen och dess två ägarstiftelser. Olika uppgifter har redovisats som säger att *Axess*-verksamheten får kosta ägarna mellan 40 och 80 miljoner kronor per år. Det är mycket svårt att utifrån få grepp om ekonomin på grund av bristande upplysningar i de olika redovisningarna.

Tidningen *Fokus* är ett nyhetsmagasin som utkommer en gång i veckan och ingår i Nordstjernangruppens intressen. Ägarbilderna är oklar men finansmannen Martin Ebner och dennes bolag BZ Gruppe har kopplats till verksamheten.

Axess-verksamheterna, med bland annat tv- och poddproduktioner och tidningen *Fokus* samt flera anknutna bolag, ägs av Nordstjernen som i sin tur kontrolleras av två stiftelser inom Ax:son Johnson-familjerna.

Grunden för verksamheten är donationer till två stiftelser som generalkonsul Axel Ax:son Johnson (1876–1958) gjorde tillsammans med sin hustru Margaret (1877–1966). Stiftelserna som bildades 1947 äger gemensamt storföretaget Nordstjernen som äger NCC och en rad andra stora företag. Genom ägandet är stiftelserna i dag mycket rika och erhåller omfattande vinstmedel varje år.

Den ena stiftelsen har »allmännyttiga ändamål och ska utgöra ett forum för oberoende intellektuellt meningsutbyte« samt stödja humaniora enligt devisen »Vetenskap, bildning, tradition«. Finansiering sker av

”allt från professurer, kulturminnesvård, enskilda konstnärskap till upptäcktsresor«.

Stiftelsen för allmännyttiga ändamål delar ut priser, stipendier och stöd till kulturverksamheter med drygt 50 miljoner kronor per år. Många projekt stöds och de allra flesta finns i en liberal eller konservativ idévärld. Högerinriktningen förstärks av de två som vid sidan om familjens Ax:son Johnson finns i styrelsen för stiftelsen: ekonomen och författaren Kjell A. Nordström och Janerik Larsson, som när han valdes in 2010 var vice vd i Svenskt Näringsliv. Numera är han krönikör i *Svenska Dagbladet*.

Målet är att stiftelserna ska hålla ihop koncernen Nordstjernen samt lämna bidrag till personer som »stått grundarna eller deras avkomlingar nära«. Enligt stadgarna i stiftelserna styrs allt för närvarande av två arvtagare i Ax:son Johnsonfamiljen, Antonia Ax:son Johnson och hennes kusin Viveca Ax:son Johnson. Den senares man Kurt Almqvist är den som praktiskt leder verksamheten i den allmännyttiga stiftelsen och i Axess-bolagen.

Via stiftelserna kontrolleras alltjämt Nordstjernen-gruppen. Det har lett till en formidabel förmögenhetsuppbyggnad. I koncernen ingår en rad mycket lönsamma företag. Det finns också ett omfattande fastighetsinnehav. I koncernen finns omkring 50 000 anställda. Totalt ingår närmare 300 olika företag. Nordstjernen hade en omsättning på 120 miljarder kronor under 2021 och redovisade en vinst på 10 miljarder kronor.

Nordstjernen Kultur och Media AB är huvudbolag för Axess, tidskriften, tv-verksamheten och programproduktionen. Verksamhetens syfte är en långsiktig påverkan av samhällslivet i linje med familjen Johnsons tidiga liberala och högerpolitiska idéer. På sätt och vis är det en fortsättning på den omfattande hemliga stödverksamhet som donatorn Axel Ax:son Johnson ägnade sig åt på 1940-talet, då han bland annat var hemlig ägare till den lokala högertidningen *Barometern* i Kalmar.

► **Stiftelsen Den Nya Välfärden**

Tankesmedjan Den Nya Välfärden beskriver sin verksamhet som opinionsbildning kring demokrati, välfärd och företagande. Till den opinionsbildande delen är knutet ett mycket lönsamt företag som hjälper mindre företag med juridisk rådgivning, opinionsbildning och annat. Tankesmedjans inriktning är att direkt påverka den politiska utvecklingen och att ta fram förslag om och bilda opinion för en högerinriktad politik byggd på insikten att medborgarna bör ha mer inflytande såväl över politiken som över sina egna liv.

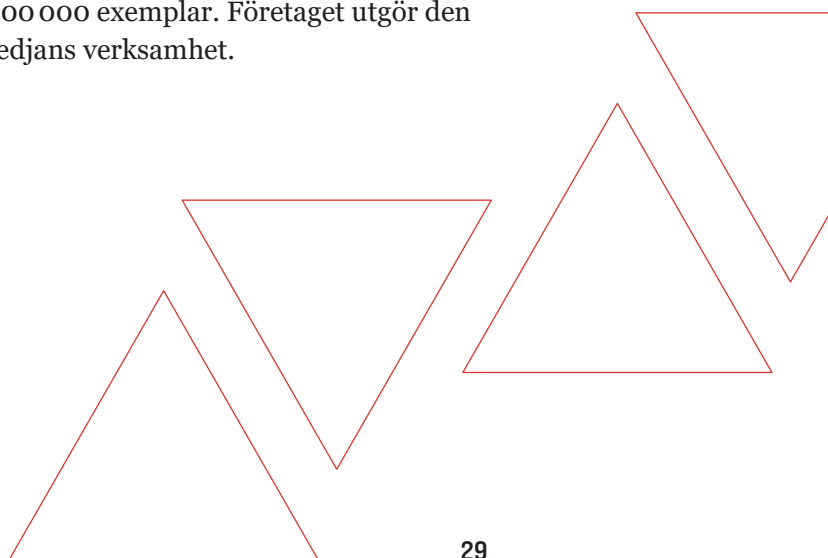
Finansieringen av tankesmedjan sker med hjälp att dotterbolaget »Den Nya Välfärden Företagarkontakt i Sverige AB« med verksamhet i Arboga och Söderhamn varifrån man säljer abonnemang kring opinionsbildning för företagens villkor. Bolaget bedriver konsulterande verksamhet och försäljning inom annonsering, sponsring, marknadsföring, reklam och information, utgivning och försäljning av tidningar, informationsmaterial och trycksaker med mera. Företaget leds av Catherine Engellau, har tioalet anställda och omsatte 12 miljoner kronor under 2020. Annonser med närmast högerpopulistiska idéer publiceras i tidningar med de många anslutna småföretagarnas namn. Grundarna till tankesmedjan, Patrik och Catherine Engellau, leder företaget tillsammans med styrelseledamoten Mats Liljefors.

Själva tankesmedjan Den Nya Välfärden grundades av Rune Berggren och Patrik Engellau 1988. Berggren hade varit chef för Riksrevisionsverket och Engellau kom från SAF (i dag Svenskt Näringsliv). I dag finns Patrik och Catherine Engellau fortfarande i ledningen tillsammans med Michael Berglund, Peder Ribbing och Lorentz Lyttkens, författare och konsult.

Förslag har tagits fram till en ny svensk grundlag med en tanke om att införa en författningsdomstol i Sverige. En fiktiv domstol inrättades som tog beslut i olika grundlagsfrågor. Ett annat förslag var införandet av en skolpeng i kommunerna, en idé som blivit verklighet.

Tankesmedjan driver Företagarombudsmannen, Konkurrenskommissionen och Integritetsombudsmannen och har gett ut *4-oktobertidningen* (nu *Den nya välfärden*) som en påminnelse om löntagarfondsfrågan. Hjärtefrågor är lägre arbetsgivaravgifter och mindre statlig byråkrati för företagen. Patrik Engellau har startat debattsajten »Det goda samhället« som agerar i samma anda som tankesmedjan.

Företaget »Den Nya Välfärden Företagarkontakt i Sverige AB« ger ut tidningen och förvärvar annonser från företagare. Tidningen ges ut en gång per år i en upplaga på cirka 100 000 exemplar. Företaget utgör den ekonomiska grunden för tankesmedjans verksamhet.

Anknutna till liberala intressen

► Fores

Tankesmedjan Fores, »Forum för reformer och entreprenörskap«, inledde verksamheten 2008. I dag är man en ledande aktör i en policy-skapande verksamhet i frågor som ligger nära Centerpartiet och liberala intressen. Tankesmedjan benämner sig som »den gröna och liberala tankesmedjan« samt uppges vara partipolitiskt obunden. Bakom Fores finns framför allt Centerpartiet som från början var huvudfinansiär. I programförklaringen sades att tankesmedjan ska vara:

- » en öppen och oberoende mötesplats för samhällsengagerade, debattörer, akademiker och beslutsfattare.

Fores verksamhet är uppdelad i tre olika teman; tillväxt, trygghet och tillit, där viktiga aspekter i den svenska ekonomin belyses. Sedan starten har Fores publicerat ett stort antal rapporter och böcker. Man driver också »Reformpodden«. Under 2022 startas en ny verksamhet som kallas Foresakademin – en ettårig utbildning som leds av Gustaf Reinfeldt och Naod Habtemichael och som liknar Stureakademin, Timbros utbildning för unga.

Ett mål för tankesmedjan är att driva på i en mer liberal och frihetlig inriktning av samhället. Man har haft fysisk närvaro på flera platser i landet genom Fores Syd i Malmö, Fores Väst i Göteborg och Fores Nord i Umeå, en satsning som nu har avvecklats.

Ordförande i Fores styrelse är Lars Weinehall, professor i allmänmedicin och epidemiologi i Umeå och känd som mångårig central centerpolitiker, tidigare ordförande i Randello Invest (Centerns förmögenhetsbolag med 1,3 miljarder kronor i kapital). Direkt partianknuten är även Ulrika Liljeborg, kommunalråd i Leksand. Andra i styrelsen är Mikaela Valtersson, tidigare ekonomisk-politisk talesperson för Miljöpartiet, nu vice vd för Kunskapsskolan, Åsa Hansson, docent i nationalekonomi, John Hassler, professor i nationalekonomi, Ola Alterå, centerpartist och kanslichef på Klimatpolitiska rådet, och Åsa Malmström, liberal politiker och representant för Bertil Ohlininstitutet.

Chef från början var Martin Ådahl, numera vice ordförande i Centerpartiet och ledamot i riksdagen. I dag är Ulrica Schenström vd. Hon är mest känd som moderat politiker och tidigare statssekreterare hos statsminister Reinfeldt. Professor Lars Calmfors är vetenskaplig rådgivare.

Stiftelsen Fores har tre stiftare, som vid bildandet bidrog med resurser. Centerpartiets Riksorganisation satte vid starten in 4 miljoner kronor, Studieförbundet Vuxenskolan 0,2 miljoner kronor och Bertil Ohlin-stiftelsen 2,5 miljoner kronor.

I redovisningen för 2020 har Fores utgifter på 14,6 miljoner kronor. Intäkter på cirka 10 miljoner kronor sägs komma från »donationer« utan någon precisering. En förlust på 1,5 miljoner kronor redovisades.

► Bertil Ohlininstitutet

Stiftelsen Bertil Ohlininstitutet bedriver en mindre omfattande verksamhet och beskriver sin uppgift som att:

- » genom kvalificerad debatt i svensk liberal tradition bana väg för nya tankar och nya frågor i svensk samhällsdebatt.

Det sker bland annat genom öppna samtal, seminarier och föreläsningar, debattinlägg, rapporter och böcker. Tankesmedjan beskrivs som organisatoriskt och ekonomiskt fristående. I verksamheten ingår en uppsatstävling som anordnas årligen för samhällsvetenskapliga studenter på högre nivå på universiteten. Särskilda Bertil Ohlin- och Anne Wibble-föreläsningar genomförs återkommande.

Verksamheten finansieras av liberala tidningsstiftelser och de medel som finns kvar sedan de av nödtvång sålt 30-talet dagstidningar till Bonnierkoncernen.

I ett stiftelseråd finns många ledande folkpartister och liberala profiler. I styrelsen sitter bland andra Åsa Malmström, ordförande och tidigare central politiker för Liberalerna samt ordförande i en presstiftelse, Andreas Bergh, forskare vid Institutet för Näringslivsforskning, Joakim Wernberg, forskare vid Entreprenörskapsforum, och Matilda Molander, chefredaktör för *Liberal Debatt*.

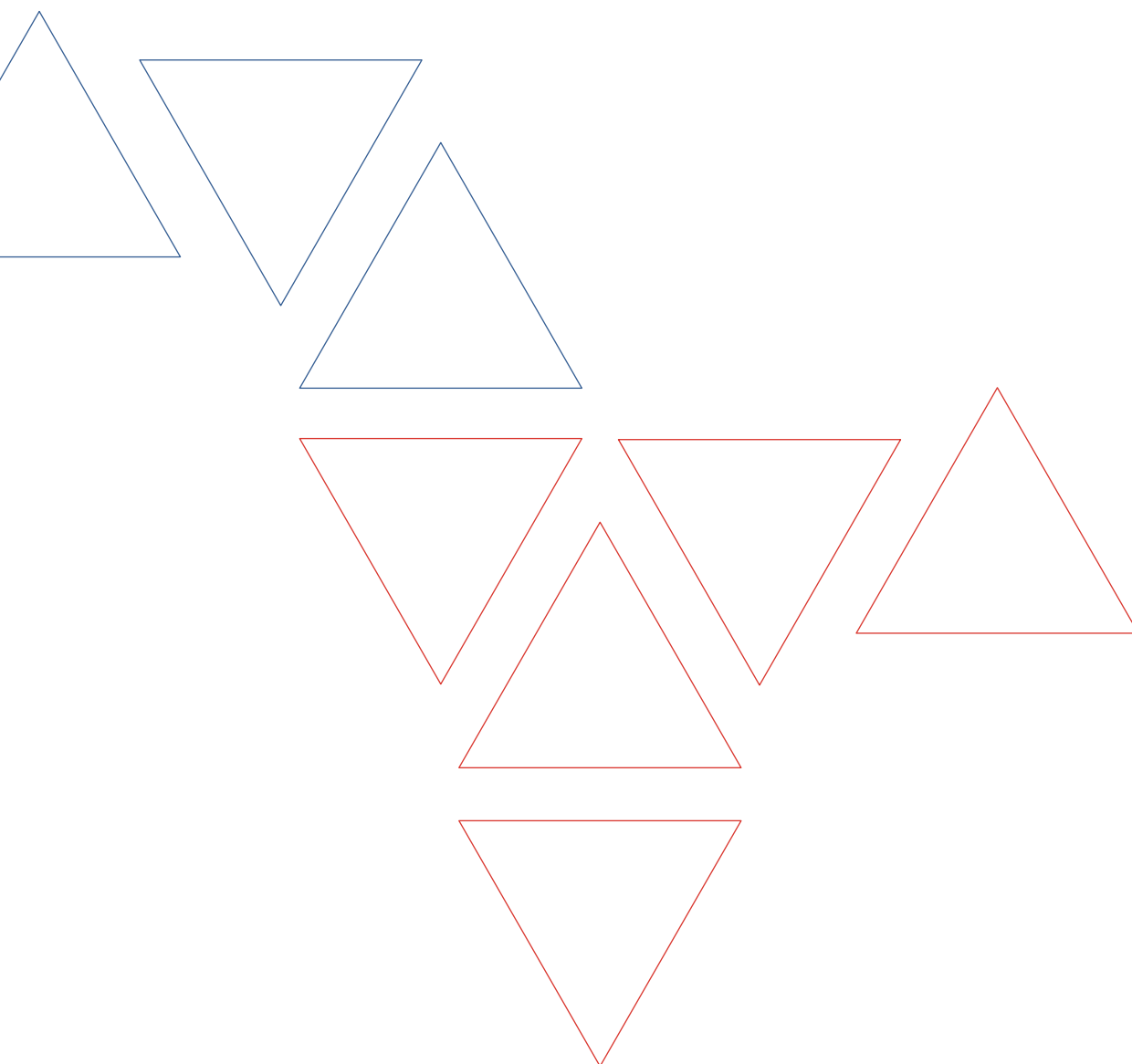
► Frihetssmedjan

Frihetssmedjan definieras som en liberal idéportal och agerar främst via publicering av artiklar som redovisar olika krönikörers och debattörers uppfattningar. Målet med verksamheten är att öka friheten i samhället.

Ansvarig ledare för Frihetssmedjan är Telason Getachew. Han har bland annat slagit fast att Liberalernas problem är brist på insikt om att mycket av den politik man för inte är liberal.

I presentationen av tankesmedjan sägs »att statens roll ska vara så liten som möjligt«. Frihet är centralt. Oavsett var i världen du befinner dig ska du ha samma grundläggande rättigheter, friheter och skyldigheter.

Bland krönikörerna som publicerar sig finns medlemmar i Liberalerna, Centerpartiet och även Moderaterna. Ekonomiskt bygger Frihetssmedjan på ideella insatser.

Anknutna till kristna eller konservativa intressen

► Civitas – Kristdemokratiska idéinstitutet

Civitas beskrivs som ett oberoende idéinstitut på kristen och humanistisk grund. Civitas vill verka för begrepp som »personalism, naturrätt, subsidiaritet, solidaritet och omsorg om det gemensammas bästa«. De statsmän och stora tänkare som framhålls är bland andra Konrad Adenauer, Robert Schuman, Lech Wałęsa, Eduardo Frei samt Aristoteles, Cicero, Augustinus och Thomas av Aquino.

Tankesmedjan, som har en mindre verksamhet, verkar genom seminarier, kurser och konferenser, tidningsutgivning, en skriftserie och ett nyhetsbrev. Den är kopplad till den kristdemokratiska politiken och har samma idébakgrund. Den fungerar i dag till stor del via en Facebooksida.

Stefan Attefall är ordförande och i styrelsen ingår Charlotta Levay, fil.dr i nationalekonomi och universitetslektor i Lund och skribent. En vänförening är knuten till tankesmedjan. Verksamheten har på senare år varit begränsad. Nyligen gavs boken *Kristdemokrati, människosyn, etik, politik* ut i samarbete med Timbro, en antologi med texter av redaktören Per Landgren, tidigare riksdagsledamot och forskare, Charlotta Levay, Marcus Birro, författare, Maria Marić och Lennart Sacrédeus.

► Claphaminstitutet, kristet forskningsinstitut och tankesmedja

Stiftelsen Claphaminstitutet startades 2008 och är Sveriges ledande kristna tankesmedja och ett forskningsinstitut som verkar

- » för den kristna trons tillämpning på kultur-, tros-, och samhällsförhållanden både inom och utom Sverige.

Utbildning och forskning om kristen tro är huvuduppgiften. Claphaminstitutet är ett slags centrum i det som kallas »samfundsgeografien«, det vill säga aktörer från olika samfund. Tankesmedjans verksamhet avhandlar aktuella frågor. Minst en gång i veckan publiceras nya artiklar i olika tidningar av medlemmar.

Namnet är hämtat från en förort till London, Clapham, som var av betydelse på 1800-talet. Där verkade en kristen grupp bestående av samhällsledare och politiker. De drev på för sociala reformer av bland annat fängelsestraff, avskaffande av barnarbete och slaveriet inom det brittiska imperiet. Inom Claphamgruppen fanns Thomas Clarkson och William

Wilberforce, kända motståndare till slaveriet. Deras kamp väckte uppmärksamhet och påverkade.

Finansiering sker genom gåvor från enskilda personer och organisationer. Tankesmedjans verksamhet bedrivs i ekumenisk anda och personer från olika kyrkor och samfund deltar. Per Ewert, gymnasielärare i Jönköping, har tagit över som direktör efter riksdagsman Tuve Skånberg, Kristdemokraterna, som är teol.dr, pastor i Missionskyrkan och värdekonservativ debattör. Ordförande är Per Eriksson, tidigare rektor för Lunds universitet.

► Ludwig von Mises-Institutet

Ludwig von Mises var en av de framträdande österrikiska nationalekonomerna och verkade fram till sin död 1973. Han var liberal och känd för sitt motstånd mot socialismen. Hans böcker brändes på bokbål i Nazityskland och var förbjudna i Sovjetunionen.

I hans efterföljd finns sympatisörer i Sverige som nu driver en mindre tankesmedja i hans namn. Den grundades av Joakim Fagerström och Joakim Kämpe under 2010. Kraft har hämtats från särskilda Mises-institut som finns i USA och Brasilien. Till verksamheten hör Radio Mises som är en podcast med diskussion om den österrikiska ekonomiska skolans idéer. En så kallad Freedomfest, en libertariansk årskonferens, genomförs.

Grundinriktningen är libertarianska principer, privat äganderätt och frivilliga sammanslutningar. Man är motståndare till centralbanker, immaterialrätt och militär intervention. Man är mot staten, för fred och frihet, egendom och rätten till det egna livet. Självförtroendet är starkt:

- » Vi är den mest radikala och konsekventa frihetliga tankesmedjan i Sverige, sannolikt en av de mest internet-aktiva och vi har absolut inga intentioner att slå av på takten, snarare tvärtom: vi vill öka ännu mer!

I styrelsen för tankesmedjan finns Nikodemus Ungh, Klaus Bernpaintner, Jesper Bleeke och Rickard Dahlin. En annan ledande person är fil.dr Per Bylund, som i en intervju har sagt att det viktigaste för honom är att »avskaffa staten«. Han är principiell libertarian men har varit medlem i Moderaternas ungdomsförbund. Som en utlöpare från tankesmedjans verksamhet har Klaus Bernpaintner och Richard Dahlin bildat »Fackförbundet Arbetstagarna«. I styrelsen sitter även Sven Valerio, som tillhör högerpartiet Alternativ för Sverige. De vill skapa en motvikt till LO som anses vara för socialdemokratiskt dominerade.

► Tankesmedjan Oikos

Sverigedemokraternas ledning har startat en egen tankesmedja under namnet Oikos. Den viktigaste uppgiften beskrivs som att bilda opinion för ett konservativt samhällsbygge och styre i Sverige. Till verksamheten hör en podd och utgivning av rapporter och böcker. Man ska berätta om människor som finns i den konservativa rörelsen runt om i världen.

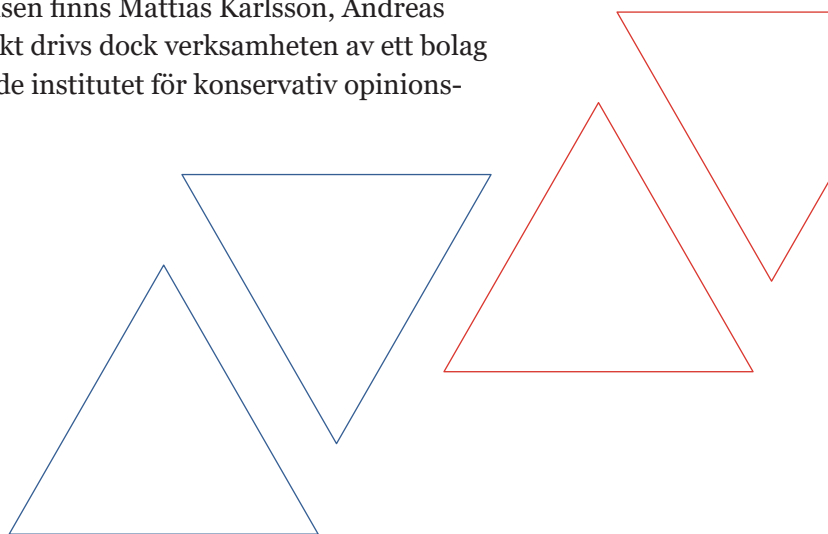
Den ledande personen i Oikos är Mattias Karlsson, riksdagsledamot och en av de fyra tunga ledarna i Sverigedemokraternas högsta politiska ledning. Trots den starka kopplingen till partiet kallas tankesmedjan ändå för partipolitiskt obunden.

I en rapport angrips Socialdemokraterna för att kommuner som styrs av partiet inte har tagit itu med personalens delade turer. En bok som handlar om nationalismens betydelse har lanserats av Oikos. Ett mål som stakats ut är att främja en plattform för svensk och västerländsk konservatism i den svenska offentligheten och att vara en kraft för dynamiskt nytänkande i svensk konservatism.

Även om Sverigedemokraterna startat och finansierar verksamheten söker de donationer. Förutom partistyrelseledamoten Mattias Karlsson finns flera personer i tankesmedjans verksamhet, bland andra Malcom Kyeyune, Arvid Hallén, Asle Toje, Naweed Khan och Andreas Palmlov.

Förra året genomförde Oikos och Konservativa Förbundet ett möte som kallades »The New Direction«, en slags akademi med ungdomar som skolades i konservatism och Europavärderingar.

Tankesmedjan drivs av »Insamlingsstiftelsen för svensk konservatism« som har målet att verksamheten ska »stärka befrämjandet av en konservativ samhällsutveckling«. I styrelsen finns Mattias Karlsson, Andreas Palmlov och Arvid Hallén. Praktiskt drivs dock verksamheten av ett bolag med det långa namnet: »Oberoende institutet för konservativ opinionsbildning i Sverige, Oikos AB«.

Anknutna till progressiva eller fackliga intressen

► Arenagruppen och tankesmedjan Arena Idé

Arenagruppen är en oberoende ideell förening där tankesmedjan Arena Idé utgör en viktig del av verksamheten. Målet för Arenagruppens verksamhet är att vara en radikal och progressiv röst i samhällsdebatten. Arenagruppen startades 1993 av bland andra Håkan A. Bengtsson som än i dag är vd för verksamheten. Arenagruppen har stegvis utvecklats sedan starten och innehåller i dag en rad verksamheter, som den digitala dagstidningen Dagens Arena, bokförlagen Atlas och Premiss, Arena Skolinformation som tar fram läromedel för gymnasieskolan och SFI, kommunikationsbyrån Arena Opinion, samt Bostad 2030 som är en bostadspolitisk tankesmedja.

Arenagruppen är partipolitiskt och organisatoriskt oberoende och finansieras genom försäljning, bidrag och stöd och omsätter totalt cirka 30 miljoner kronor årligen. Verksamheten bedrivs i olika aktiebolag samlade i koncernmodern Politikens och Idéernas Arena i Stockholm AB. Tankesmedjan Arena Idé finansieras både av stöd och genom externa uppdrag. Arena Idés finansiärer är huvudsakligen fackförbund inom LO, TCO och Saco.

Föreningen styrs av en styrelse med personer varav flertalet har eller har innehaft positioner inom den fackliga rörelsen eller socialdemokratin. Ordförande är Lars Anell, tidigare statstjänsteman under Palmeregeringen och styrelseledamot i Volvo. I styrelsen ingår bland andra Sture Nordh, tidigare ordförande för TCO, och Maria Östberg Svanelind, internationell sekreterare på Akademikerförbundet SSR.

Inom Arenagruppen har Tankesmedjan Arena Idé en stark position. Lisa Pelling är chef för tankesmedjan. German Bender är utredningschef och Helena Eitrem är kommunikatör. Till tankesmedjan är även Håkan A. Bengtsson, vd för Arenagruppen, knuten. Håkan arbetar med progressiv idéutgivning kopplad till ekonomi, arbetsliv, demokrati och välfärd. Daniel Lind är forskningsledare för Produktivitetskommissionen, ett treårigt initiativ som finansieras av Facken inom industrin. Ola Bo Larsson är kultur- och folkbildningsansvarig och programledare för Folkbildningspodden.

Arena Idé genomför varje år sedan 2015 Arenaakademien, en politisk spetsutbildning för framtida opinionsbildare med inriktning på ekonomisk politik, arbetsmarknad och välfärdsfrågor. Rektorer för den senaste omgången var Susanna Kierkegaard och Amanda Sonesson. Sedan 2018

genomförs Akademin för rörelsejurister i samarbete med ABF och Hyresgästföreningen. Rektorer är Miran Kakaee och Rami Al-khamisi.

Arena Idé beskriver sig som en progressiv, partipolitiskt obunden tankesmedja. Fokus är på frågor som rör arbetsmarknad, ekonomisk politik, välfärd och demokrati.

► Tankesmedjan Tiden

Tiden har sin bakgrund i den ideella föreningen Arbetarrörelsens tankesmedja som funnits under en lång tid. Medlemmar är LO, Socialdemokraterna och ABF. Uppgiften är att skapa idédebatt och analys som »förnyar arbetarrörelsens frihets- och jämlikhetssträvan«.

Tiden ger ut debattskrifter och rapporter samt arrangerar seminarier. Utgivningen av debatt- och idétidningen *Tiden* är en del av verksamheten. Huvudfrågor är arbetsmarknad, EU, miljö, skatter och välfärdspolitik.

En rad rapporter har getts ut om det gröna folkhemmet, en rättvis och hållbar beskattning, om »utanförskapet« och om en arbetsmarknads politik i förfall samt frågor om demokrati, skatter och trygghetssystemen. Under 2022 gavs rapporten *Varje förslösad skattekrona* ut, som handlar om den omfattande privatiseringspolitik som förts i Sverige och dess konsekvenser för medborgarna. Rapporten har författats av Anne-Marie Lindgren.

Tankesmedjan är förankrad i föreningens organisationer LO, Socialdemokraterna och ABF som utser styrelsens ledamöter. Chef är Johan Sjölander.

De tre organisationerna bakom tankesmedjan står för huvudparten av finansieringen. Föreningens styrelse beslutar om budget och hur stort det årliga bidraget från medlemsorganisationerna kan bli.

► Katalys

Tankesmedjan Katalys är ett fackligt idéinstitut och en förening som startades på initiativ av 6F – fackförbund i samverkan, det vill säga LO-förbunden Byggnads, Elektrikerna, Fastighets, Målarna och Seko. Katalys bedriver utredningsverksamhet och opinionsbildning.

Idéutveckling och politisk påverkan är målet. Centrala frågor för Katalys är välfärd, arbetsmarknaden, fördelningsfrågor och samhällsekonomin. De använder själva devisen »Vi står på LO-medlemmarnas sida«.

Katalys leds av Daniel Suhonen. Medarbetare är Enna Gerin, Jesper Weithz och Kalle Sundin. Samarbete med andra organisationer och experter förekommer. Daniel Suhonen har en bakgrund som chefredaktör för den socialdemokratiska idé- och debattidskriften *Tiden* och tidningen *Tvårdrag*. Han är samhällsdebattör och författare till böcker om svensk politik. Han har arbetat på ABF Stockholm och varit ordförande för Stockholms stadsteater.

Idéinstitutet finansieras av fackförbunden inom 6F. I styrelsen finns representanter för de fackförbund som ingår och ordförande är Matz Larsson från Byggnads.

En lång rad betydelsefulla publikationer för den politiska debatten har getts ut. Det gäller en kartläggning som heter *Klass i Sverige: ojämlikheten, makten och politiken i det 21:a århundradet*, *Blåbrunt*, en avslöjande bok om Sverigedemokraterna samt *Fyra förslag till ett nytt pensionsystem*, *Hur privata sjukvårdsförsäkringar bryter mot lagen* och boken *Världens jämlikaste land?*. Suhonen ställer också frågan om hur en äldre politiker skulle se på dagens frågor i boken *Vad hade Erlander gjort?*

I april 2022 lanserade Katalys »Mot en progressiv majoritet«, det vill säga en valstrategi med 23 reformer som de anser bör genomföras i Sverige under kommande decennier. De menar att det blåser en stark vänstervind som Socialdemokraterna bör ta till vara.

► Stiftelsen Cogito – den gröna tankesmedjan

Cogito är en grön tankesmedja som startades av Miljöpartiet de gröna. Målet är:

- » att främja debatt och ideutveckling i ekologisk och solidarisk anda och bidra till långsiktigt hållbara livsformer.

Uppdraget är att ge ut skrifter, organisera seminarier och föreläsningar samt initiera forskning kring klimat och miljö.

Tankesmedjan är partipolitiskt obunden och minst hälften av styrelseledamöterna ska inte ha något partipolitiskt förtroendeuppdrag. Ordförande är Katarina Wangler Björk, strategi- och managementkonsult. Ledamöter är bland andra Maria Wetterstrand, tidigare språkrör i partiet och Mikael Malmaeus, tekn.dr i miljöanalys.

Fokus ligger på miljö och resurser, global rättvisa, materiell välfärd och livskvalitet samt demokrati och grönt tänkande. Ekonomin bygger på personliga donationer och bidrag till Cogito.

► Futurion

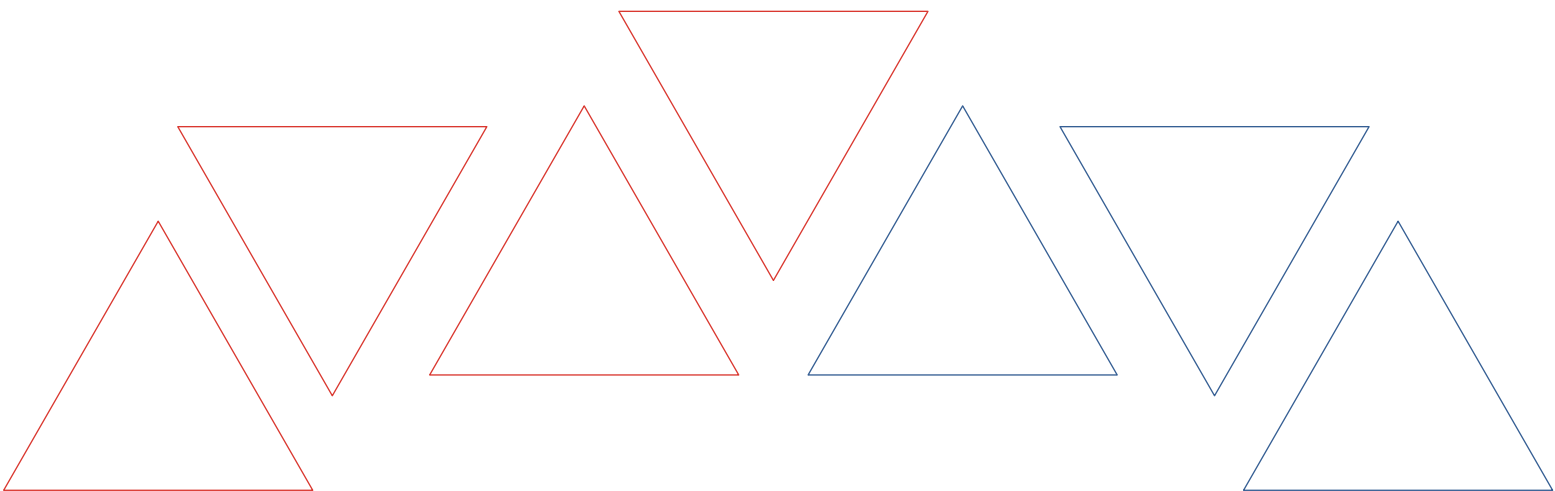
Tankesmedjan Futurion har funnits sedan 2016 och ägs av TCO och 14 TCO-förbund. Ett mål är att:

- » tankesmedjan ska ha en ledande roll i den svenska samhällsdebatten och idéutvecklingen i frågor som rör tjänstemännens framtida utmaningar på arbetsmarknaden.

I uppdraget ingår frågor om morgondagens arbetsliv och kunskap om fackligt arbete och dess förutsättningar.

Ann-Therése Enarsson är vd för tankesmedjan, som är organiserad som Futurion AB. Hon har varit chef för samhällskontakter på Systembolaget samt chef för A Non Smoking Generation och är i grunden jurist. Forskningsledare är Carl Melin som är samhällsanalytiker och forskningsledare. Han är fil.dr i statsvetenskap och har bland annat varit valanalytiker hos Socialdemokraterna.

I styrelsen finns ordförande Sören Holm, tidigare på Lärarförbundet, Jesper Strömbäck, professor i journalistik, Carl Benedikt Frey, Oxford University, samt företrädare för några fackförbund och TCO. TCO-förbunden finansierar Futurion AB.

Övriga tankesmedjor som är föreningar, ej politiskt anknutna

► Global Utmaning

Global Utmaning är en fristående tankesmedja som vill verka för:

- » en hållbar utveckling klimatmässigt, ekonomiskt och socialt ... [samt] att skapa plattformar för samverkan mellan forskning, näringsliv, civilsamhälle, förvaltning och politik.

Tankesmedjan beskrivs som en oberoende förening som är fri från partipolitiskt inflytande. De som stödjer verksamheten och medverkar som finansiärer är företag, fackförbund, myndigheter och andra organisationer. Arbetet bedrivs i olika grupper om hållbara städer, jämlikhet och demokrati, klimat och resurser samt den nya ekonomin. Ett arbete bedrivs tillsammans med en rad organisationer i Klimatagendan som kallas »accelerator för klimatomställningen«.

Inom verksamheten finns 90 seniora rådgivare samt 20 »Future Thinkers« som är ett nätverk av unga rådgivare knutna till World Economic Forums verksamhet.

Grundare av tankesmedjan är Kristina Persson som har en bakgrund från finansdepartementet, som utredare i intresseorganisationer, riksdagsledamot för Socialdemokraterna och minister för framtidsfrågor 2014–2016. Persson har även varit vice riksbankschef och landshövding i Jämtland. Kristina Persson grundade Frejas fond med ett ärvt kapital, som hon använde till starten av Global Utmaning.

I tankesmedjans styrelse ingår Catarina Rolfsdotter-Jansson, ordförande, Anders Wijkman, Kristina Persson, Staffan Laestadius med flera.

► Tankesmedjan Balans

Tankesmedjan Balans drivs av en ideell förening som är fristående från politiska partier, fackföreningar och andra organisationer. Fokus ligger på verksamheter inom vård, skola och omsorg och att skapa opinion för en bättre politisk styrning av välfärdens verksamheter. Finansieringen sker genom gåvor från privatpersoner.

Inom ramen för tankesmedjan genomförs olika granskningar och publiceringar. Man kräver bland annat att lagstiftningen om etableringsfrihet måste ändras. I en granskning ställer man frågan om politikerna som

vägrar stoppa marknadsskolan, »Beror det på att deras partivänner äger bolagen?»

I ledningen finns två personer, Marcus Larsson, lärare med fackliga uppdrag och en bakgrund som kommunpolitiker för Miljöpartiet, och Åsa Plesner, doktorand i företagsekonomi som varit kvalitetschef, utbildningsledare och chef inom skolan.

► Jämställdhetsakademin

Inom ramen för Lantbrukarnas Riksförbund – LRF – verkar Tankesmedjan Jämställdhetsakademin som arbetar med idéutveckling, forskning och opinionsbildning om »kvinnors och mäns möjligheter att starta och driva företag inom de gröna näringarna«. Utgångspunkten är de så kallade gröna näringarna och ett uthålligt näringsliv.

I beskrivningen sägs att det är centralt att föra fram idéer om hur kvinnor och män får likvärdiga villkor när de vill förverkliga företagsidéer.

Verksamheten innebär att tankesmedjan initierar och finansierar forskning, deltar i debatten och levererar ny kunskap. Den verkar internt inom LRF och har till exempel ingen egen hemsida. Jämställdhetsakademin har 19 ledamöter och leds av LRF:s vice ordförande Sven-Erik Hammar. Bland ledamöterna finns flera ledande centerpartister som till exempel Maud Olofsson, Lena Ek och Karin Perers.

► Tankesmedjan Ownershift

Gruppen Ownershift startades av Charlotte Sundåker och Linda Waxin för ett antal år sedan och har sedan dess utvecklats. I startskedet arrangerade de arbetsmöten som resulterade i målet för tankesmedjan – att driva på utvecklingen av kvinnors ägarroll i näringslivet. Kvinnors ägande ska ökas. Det innebär att Ownershift i dag är en organisation för kvinnors ägarskap och spridning av forskningsresultat och fakta.

Rapporter har getts ut om ägandet i Sverige som belyser skillnaden mellan mäns och kvinnors ägande och visar på ojämlikhet som måste brytas. En utredning visar hur statens miljardsatsningar på entreprenörskap mest går till män. De söker svaret på frågan om varför en stor del av statens miljardsatsningar på entreprenörskap inte når kvinnor. I en rapport ställs frågan: »Varför äger kvinnor och män inte lika mycket än?»

Ownershift har i dag flera experter knutna till tankesmedjan. Verksamheten har starkt stöd av bland andra banken SEB.

► Tankesmedjan SNOS

SNOS står för Säkerhet för Näringsliv och Samhälle, en organisation som driver tankesmedjan och ett nätverk med syfte att bilda opinion för ett tryggare och säkrare samhälle. Verksamheten har funnits sedan 2009 och startades av privatpersonen Lennart Alexandrie, som också driver ett säkerhetsföretag. Målet är att utveckla idéer och bilda opinion för ett tryggare och säkrare samhälle.

Den främsta företrädaren är Kristina Axén Olin, riksdagsledamot för Moderaterna och tidigare finansborgarråd i Stockholm.

Bakom smedjan står branschorganisationerna Näringslivets Säkerhetsdelegation, ASIS Sweden och Säkerhetsbranschen. Betydelsefull är publikationen, tidningen/webbplatsen Securityuser.com som också delar ut priset Årets trygghetsambassadör.

► Tankesmedjan Tryggare Sverige

Stiftelsen Tryggare Sverige har en tankesmedja och en omfattande verksamhet med målet att öka tryggheten i samhället. Verksamheten handlar om att:

- » på olika sätt belysa, upptäcka och diskutera frågor som rör brottsdrabbade samt brottsförebyggande arbete.

Det är en tvärfunktionell och fristående organisation. Tankesmedjan bedrivs på både nationell och lokal nivå. Viktigt är ett brottsförebyggande arbete men även att hjälpa brottsoffer.

Generalsekreterare är Magnus Lindgren, kriminolog och tidigare chef inom polisen. I styrelsen finns bland andra Annette Carnhede, tidigare ordförande i Fackförbundet ST, samt Anders Björck, tidigare moderat politiker och landshövding.

► Infontology

Tankesmedjan Infontology skiljer sig i sin uppbyggnad från många av de andra tankesmedjorna. Fokus är på hur ny teknik förändrar vår verklighet och vår kultur. Den drivs av Per Johansson och Simon Winter som bägge är meriterade forskare.

Per Johansson är fil.dr i humanekologi och har varit lektor, forskare och utbildningsledare vid Lunds universitet. Huvudintresset är förhållandet teknologi – människa – natur. Numera är han konsult med olika typer

av verksamhet. Han förekommer ofta i media och är medgrundare till tidskriften *Mooria – Att vara människa. Nu*.

Simon Winter är fil.dr i kognitionsforskning och driver en egen firma, Simon Winter Design. Har varit lektor och studierektor i medieteknik vid Linnéuniversitetet.

Tankesmedjan är partipolitiskt fristående och vill ha en allmänpolitisk diskussion om teknikutveckling »och vad det innebär att vara människa i tekniska system«. Mycket handlar om datortekniken som påverkar oss överallt i dag. Tankesmedjan anser att frågor om teknik och människa borde få större utrymme liksom kopplingen mellan teknik, utbildning och näringsliv. Inom ramen för tankesmedjan har boken *Digitalis filosofi* publicerats.

► Institute for Security and Development Policy

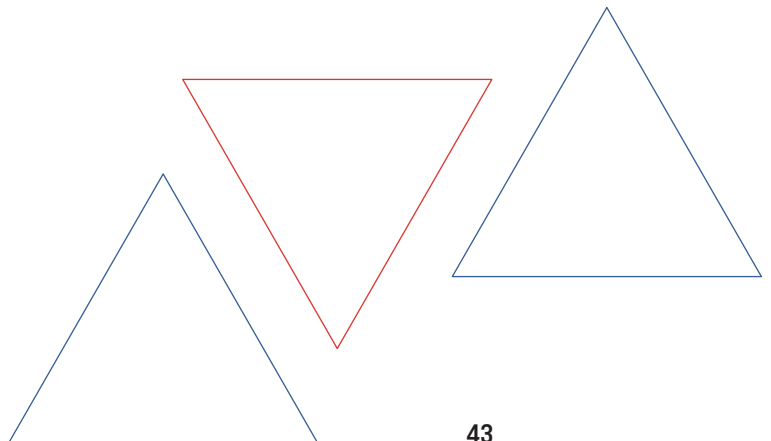
Institutet driver en tankesmedja som arbetar med internationell säkerhetspolitik med inriktning på Europas närmaste omgivning i Asien och länderna i Kaukasien.

Verksamheten har funnits i många år och bygger på forskningsprogrammet vid Uppsala universitet som inrättades under namnet »Silk Road Studies« av forskarna Svante Cornell och Niklas Swanström.

På tankesmedjans webbplats diskuteras hur kriget i Ukraina påverkar olika länder i Asien och vilka effekterna kan bli på längre sikt på grund av konflikten med Ryssland.

► Tankesmedjan Ängen

Grundare till tankesmedjan Ängen är Max Jonsson och Linda Boodh. De vill påverka och fördjupa debatten om klimatomställningen av samhället och ekokrisen. De är oberoende politiskt och driver frågor om miljö och klimatet. Max Jonsson är analytiker på forskningsrådet Formas och Linda Boodh är litteraturvetare.

Akademiska tankesmedjor på högskolor och universitet

► Humtank

Tankesmedjan Humtank har tillkommit genom ett samarbete mellan ett flertal humanistiska fakulteter. I dag är 14 universitet eller högskolor deltagare i verksamheten. Verksamheten ska stärka humanioras roll genom att visa på dess betydelse i samhället.

- » Humtank verkar på bred front och deltar i samhällsdebatten med syftet att få till stånd en humanioravänlig forskningspolitik och rättvis fördelning av utbildningsresurser samt att förändra allmänhetens uppfattning om och attityder till humaniora.

Tankesmedjan ger ut rapporter, organiserar seminarier, debatterar och är aktiv på Facebook och Twitter. Målet är humanistisk kunskapsbildning. I ett Humtank-manifest sägs att Sverige behöver högkvalitativ forskning om historia, språk, religion, konst, kultur och filosofi för att tackla de utmaningar vårt demokratiska samhälle står inför.

Humtank finansieras av de 14 lärosäten som deltar. Medlemmar/styrelse är 16 forskare varav tre utgör en styrgrupp. De är dekaner vid universitetet i Lund, Malmö och Umeå. Medlemskapet knyts till forskare på de olika universiteterna.

► LU Futura

Nio olika fakulteter vid Lunds universitet driver tankesmedjan LU Futura. De beskriver sig själva som att de arbetar »tvärvetenskapligt med angelägna framtidsfrågor« men bedriver ingen politisk opinionsbildning. Ett mål är att bidra med fakta, analyser och kunskapsunderlag. Ämnen som varit aktuella är framtidens arbetsliv, coronapandemin, Europa och världen, framtidens klimat med mera.

Ett team från olika fakulteter leder och organiserar verksamheten som bland annat innebär kunskapsspridning i olika frågor.

Källhänvisningar och noter

Tryckta källor

- Garsten, Christina, Rothstein, Bo & Svallfors, Stefan, *Makt utan mandat – De policyprofessionella i svensk politik*, 2015, Dialogos förlag.
- Holmberg, Håkan, *Strategier mot pressdöden*, 1986, Folk och Samhälles Förlag, Stockholm.
- Lundqvist, Kina, *En explorativ studie av svenska tankesmedjor och policyforskningsinstitut*, 2011, Lunds universitet, statsvetenskapliga institutionen.
- Söderpalm, Sven Anders, *Direktörsklubben*, 1976, Stockholm.
- Tvärnsnitt, nr 3 1999, utgiven av Vetenskapsrådet, *Kan vi lita på kapitalet?*

Otryckta källor

- Årsredovisning Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål 2020 och Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse 2020.
- Centrum för rättvisa, insamlingsstiftelse, årsredovisning, 2020.
- Stiftelsen Entreprenörskapsforum, årsredovisning 2020.
- Forum Aress Nordstjernan AB, årsredovisning 2021.
- FORES, Forum för reformer och entreprenörskap, årsredovisning 2020.
- Stiftelsen Den Nya Valfärden, årsredovisning 2020.
- Stiftelsen Leading Health Care, årsredovisning 2020.
- Stiftelsen Fritt Näringsliv, årsredovisning 2018.
- Stiftelsen Institutet för Näringslivsforskning, årsredovisning 2020.
- Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, verksamhetsberättelse 2020.
- Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, årsredovisning 2020.
- Svenskt Näringsliv Service AB, årsredovisning 2020.
- Svenskt Näringsliv, årsredovisning 2020.

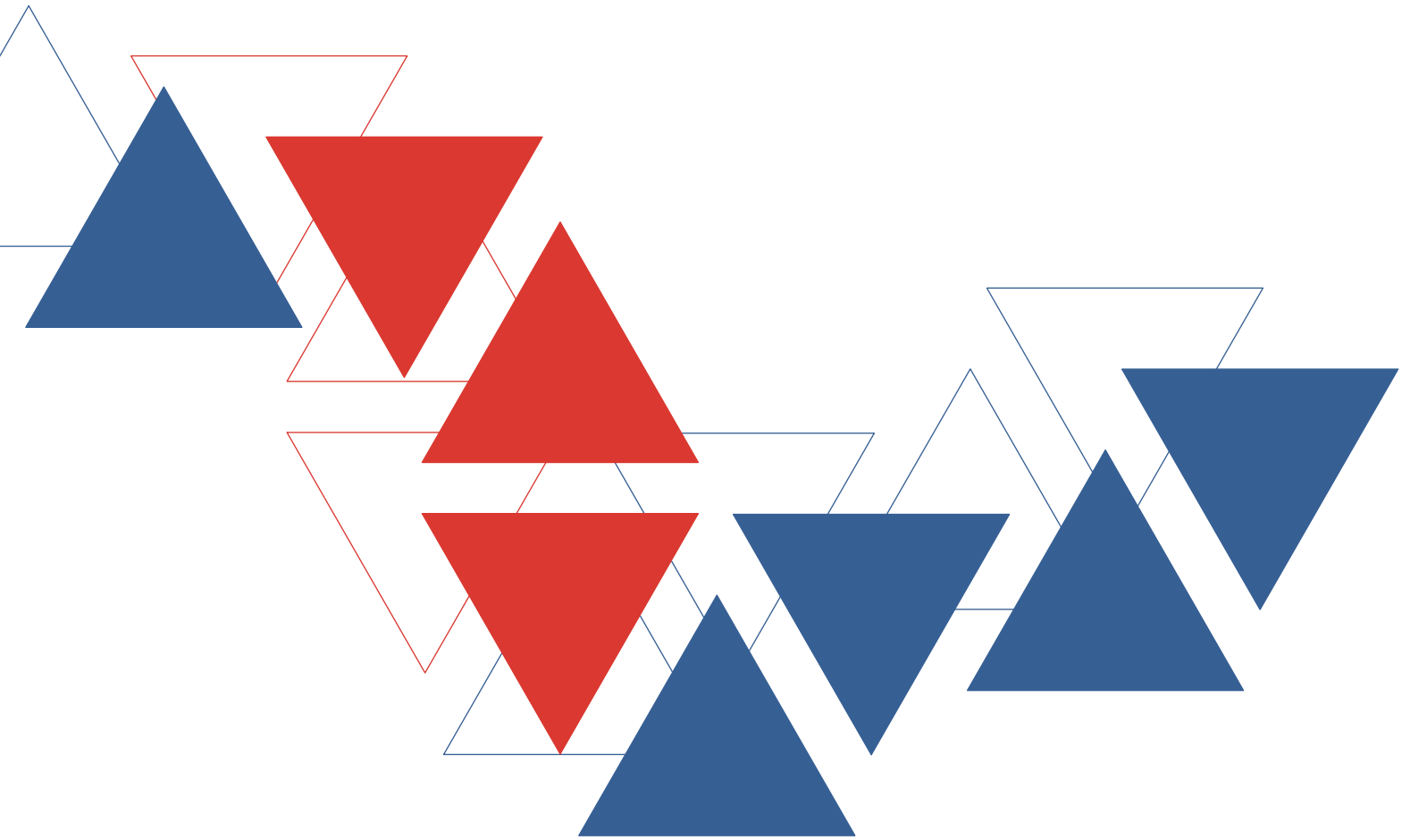
Webbplatser

<https://timbro.se>
<http://centrumforrattvisa.se>
<http://ecipe.org>
<http://entreprenorskapsforum.se>
<http://fores.se>
<http://fritanke.se/om-tankesmedjan>
<http://frittnaringsliv.se>
<https://frivarld.se/sv/>
<https://www.ifn.se/>
<https://centrumforrattvisa.se/>
<http://futurion.se>
<http://humtank.se>
<https://infontology.typepad.com/>
<https://www.isdp.eu/>
<http://ohlininstitutet.se>
<http://ratio.se>
<http://seglorasmedja.se>
<http://www.claphaminstitutet.se>
<http://www.dnv.se>
<http://www.european-enterprise.org>
<http://www.frihetssmedjan.se>
<http://www.infontology.org/>
<https://civitas.net>
<https://ecpr.eu>
<https://www.etc.se/inrikes/det-haer-aer-naeringslivets-hemliga-kampanj-hetsar-mot-mp-och-regeringen>
<https://frivarld.se>
<https://oikos.se/>
<https://tankesmedjanbalans.se/>
<https://tryggaesverige.org/e>
<https://www.arenagruppen.se>
<https://www.axess.se>
<https://www.cogito.se>
<https://www.globalutmaning.se>
<https://www.ownershift.se/>
<https://www.katalys.org>
<https://www.leadinghealthcare.se>
<https://www.lrf.se/om-lrf/uppdrag-vision-och-vardegrund/jamstalldhet/jamstalldhetsakademin/>
<https://www.mises.se>
<https://www.sns.se>
<https://www.securityuser.com/snos/>
<https://www.tankesmedjantiden.se>

<https://www.lu.se/samverkan-innovation/projekt-och-samarbeten/tankesmedjan-lu-futura>
<https://ec.europa.eu/transparencyregister/public/consultation/displaylobbyist.do?id=954230536257-09#scrollNav-13>

Noter

- 1 Källa: Stiftelsen Fritt Näringsliv, årsredovisning 2020.
- 2 Källa: Ratio.se, ekonomisk redovisning saknas, redovisas inte öppet. Beloppet är en beräkning byggd på jämförelser med övriga forskningsinstitut.
- 3 Källa: Stiftelsen Institutet för Näringslivsforskning, årsredovisning 2020.
- 4 Källa: Centrum för Rättvisa, insamlingsstiftelse, årsredovisning 2020.
- 5 Källa: EU:s öppenhetsregister 2022-04-25 <https://ec.europa.eu/transparencyregister/public/consultation/displaylobbyist.do?id=954230536257-09#scrollNav-13>.
- 6 Källa: Årsredovisning Stiftelsen Entreprenörskapsforum 2020.
- 7 Källa: Årsredovisning Stiftelsen Leading Health Care 2020.
- 8 Källa: Årsredovisning Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål 2020 och Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse 2020.
- 9 Källa: Stiftelsen den nya välfärden, årsredovisning 2020.
- 10 Källa: SNS årsredovisning 2020 och Studieförbundet Näringsliv och Samhälles Servicebolag 2020.
- 11 Källa: FORES, Forum för reformer och entreprenörskap, årsredovisning 2020.
- 12 Källa: Uppgift saknas.
- 13 Källa: Uppgift saknas.
- 14 Källa: Uppgift saknas.
- 15 Källa: Uppgift saknas.
- 16 Källa: Uppgift saknas, nystartad verksamhet som ännu inte lämnat redovisning.
- 17 Källa: Uppgift saknas.
- 18 Källa: Katalys år 2020, uppgift om omsättning från Katalys 2022-04-07.
- 19 Källa: Arenagruppen årsredovisning 2020.
- 20 Källa: Bolagsfakta.se, 2022-04-20, https://www.bolagsfakta.se/5590084967-Futurion_AB#ekonomi.
- 21 Källa: Uppgift saknas.

arena
opinion